

*Werkgroep
Vlinders & Libellen*

*Jaarverslag 2012
vlinders en libellen*

Samenvatting

De Werkgroep Vlinders van het Hoekschewaards Landschap bestaat uit ca. 16 leden.

Aan het eind van dit verslagjaar legde Henk Bunjes zijn taken als coördinator van de werkgroep neer en werd daarin opgevolgd door Marion Zondervan. Tevens zullen we voortaan spreken over de "Werkgroep Vlinders en Libellen".

Ongewijzigd bleef dat de werkgroep gegevens verzamelt betreffende het voorkomen van dagvlinders, nachtvlinders en libellen en zo een beeld probeert te krijgen van de ontwikkelingen van deze insecten in de Hoeksche Waard e.o.

De verzamelde gegevens worden, naast gebruik voor eigen rapportage en interpretatie, ook doorgezonden aan landelijke overkoepelende instanties zoals De Vlinderstichting te Wageningen, Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, Werkgroep Vlinderfaunistiek en/of EIS Nederland in Leiden.

Evenals voorgaande jaren werd inventarisatiewerk verricht voor de Ver. Natuurmonumenten op Tiengemeten en de Dintelse Gorzen (N.Br.) en voor Staatsbosbeheer op diverse van hun terreinen in de Hoeksche Waard (b.v. Esscheplaat, Oudeland van Strijen, enz.) De resultaten werden daarvan (ook) in aparte rapporten uitgebracht aan de respectievelijke instanties.

Het jaar 2012 kenmerkte zich door een nogal grillig weersverloop waarbij de voor sommige soorten kritische maanden soms slecht verliepen met teleurstellende resultaten tot gevolg. Ook het eigen (excursie)programma kwam daardoor soms in het gedrang.

Over het algemeen werden van de dagvlinders minder tot veel minder exemplaren geteld dan vorige jaren. Sterke achteruitgang werd o.a. waargenomen bij het Zwartspriedikkopje, de Kleine vuurvlinder en het Icarusblauwtje. Er waren ook lichtpuntjes. Zo handhaafde zich de Argusvlinder redelijk (tegen de zeer verontrustende landelijke trend in).

In totaal dit jaar werden ruim 10.000 exemplaren dagvlinders geteld. Dat is ongeveer 20% beneden vorig jaar en nog veel minder dan de jaren daarvoor.

Voor de libellen lijken de (ook landelijke) vooruitzichten een stuk gunstiger. Met een toch min of meer gelijke inzet als bij de vlinders "scoorden" bijna alle libellensoorten beter dan voorgaande jaren. Daarbij waren maar liefst vier soorten min of meer nieuw voor de Hoeksche Waard of slechts bekend uit een ver verleden. Helemaal nieuw waren de Zuidelijke keizerlibel en de Gevlekte witsnuitlibel. Bijna nieuw waren de Gewone pantserjuffer en de Zwarte heidelibel. Opvallend is de toename van de Azuurwaterjuffer en het flinke aantal Viervlekken dat dit jaar werd gezien. De opmars van de Vroege glazenmaker lijkt vooralsnog niet te stoppen. Hij verdubbelde zich ten opzichte van vorig jaar naar een totaal van 219 waarnemingen. De Gewone oeverlibel daarentegen kwam op zijn laagste punt sinds 2004. Ook de Glassnijder viel, ondanks de speciale belangstelling voor deze libel, toch ietwat terug.

Bij elkaar zorgden zij voor een record aantal (28) waargenomen libellensoorten dit jaar.

In totaal werden dit jaar bijna 8.600 exemplaren libellen geteld. Dat is in elk geval ruim meer dan de 7.700 van vorig jaar en overigens een redelijk gemiddelde van voorgaande jaren.

Het fascinerende bij het waarnemen van insecten door de jaren heen blijft hun snelle aanpassing aan de omstandigheden. Zij vormen hierdoor ook een goede graadmeter voor hun leefmilieu evenals het onze!

Maart 2013

Activiteiten in 2012

Werkgroepavonden

In de loop van 2012 werden vier werkgroepavonden georganiseerd (7/2, 27/3, 25/10 en 18/12), alle in Klein Profijt te Oud-Beijerland.

Doel is de uitwisseling van ervaringen, het houden van (korte) presentaties en het voorbereiden en plannen van activiteiten voor het buitenseizoen.

Excursies

Helaas konden niet alle excursies doorgaan als gepland. Dit in verband met de soms slechte weersomstandigheden. Soms kon worden verschoven of een alternatieve datum gekozen.

14/4, Esscheplaat (SBB)

De openingsexcursie van het jaar. Bij redelijk goed weer toch al reeds vijf soorten dagvlinders waaronder diverse Oranjetipjes, zowel mannetjes als vrouwtjes (o.a. copula's).

Nog geen libellen waargenomen.

6/5, tweede bezoek Esscheplaat (SBB)

Matige weersomstandigheden (lagere temperatuur dan bij vorig bezoek). Nu 7 soorten dagvlinders. Redelijk wat Oranjetipjes en ook eitjes daarvan op Look zonder look. Ook een eerste Distelvlinder.

Leuk was ook een Dwerghuismoeder (*P. tenebrata*).

De omstandigheden waren kennelijk te slecht voor libellen, we zagen ze niet die dag.

15/7, Kampina, Oisterwijk (NM)

Verschoven van 14/7. Nu grotendeels goed weer, ontvangst door Frans Boom. Dertien soorten dagvlinders waaronder fraaie Landkaartjes (zomergeneratie), Groot dikkopje (veel) en het Heideblauwtje.

Ook op nachtvlindergebied enkele leuke waarnemingen (totaal 15 soorten). Voorbeelden:

Porseleinvlinder, Donsvlinder, Licht visstaartje, een enorme rups van de Drinker en uiteraard massa's rupsen van de Sint-jacobsvlinder.

Van de libellen konden maar liefst 16 soorten worden gezien. Daaronder de Weidebeekjuffer, drie soorten pantserjuffers (Gewone-, Hout- en Tengere-), Blauwe breedscheenjuffer (heel veel), Koraaljuffer, Metaalglanslibel (op de valreep!) en vier soorten heidelibel waaronder uiteraard de Zwarte, e.a.

28/7, Polder Trekdam, 's-Gravendeel (SBB), Publieksexcursie

Geslaagde publieksexcursie met ca. 14 deelnemers bij redelijk tot goed weer. Er konden 9 soorten dagvlinders worden getoond, waaronder de zomereditie van het Landkaartje (minstens 3), een flink aantal Gehakelde aurelia's en uiteraard heel veel Bonte zandoogjes (naast Oranje- en Bruin-).

Behalve naar vlinders werd uiteraard ook naar libellen gekeken met 9 soorten tot resultaat.

Opvallende verschijningen waren daarbij de indrukwekkende Bruine glazenmaker naast

Paardenbijter en Grote keizerlibel. Ook de Kleine roodoogjuffer konden we in de ogen kijken.

28/8, Strijbeekse Heide (SBB)

In de plaats van gepland 26/8 (naar 't-Merkske). Nu onder plezierige weersomstandigheden. Toch in feite maar weinig soorten dagvlinders (4) waar speciaal Bont zandoogje en Atalanta opvielen. De laatste vooral bij bloedende berkenstammen waar ook Hoornaars een rol bij speelden. Ook nog zeven soorten nachtvlinders waaronder een rups van de Veelvraat (*M. rubi*) en eieren van waarschijnlijk de Drinker op een grashalm.

Wat libellen betreft konden we 12 soorten waarnemen. Daaronder de voor ons bijzondere Bruine winterjuffer, naast de Gewone pantserjuffer ook veel Tengere pantserjuffers en verder o.a. ook veel Zwarte heidelibellen.

Nachtinventarisaties

Wat voor de excursies gold is ook van toepassing voor de nachtinventarisaties. Hoewel we trachtten ze altijd door te laten gaan waren de weersomstandigheden soms verre van ideaal wat uiteraard zijn neerslag heeft op de resultaten.

De moderne fotografie stelt ons in staat (met veel dank aan Kees van den Berg!) de “vangsten” op beeld vast te leggen zodat determinatie achteraf een stuk eenvoudiger wordt terwijl de vlinder vrij kan blijven vliegen.

De avonden worden gepland rond nieuwe maan zodat zo min mogelijk last wordt ondervonden van “concurrerend” maanlicht.

20/4, Klein Profijt, Oud-Beijerland (HWL)

Koude, lichte regen en 6 deelnemers. Maar geen nachtvlinders!

18/5, Het Groene Veld, 's-Gravendeel (HWL)

De aanvlucht kwam pas laat op gang bij nogal lage temperatuur. Uiteindelijk konden we toch nog 13 soorten nachtvlinders noteren. Interessante soorten daarbij: Tweestip-orvlinder, Aangebrande spanner, Brandvlerkvlinder en Geel beertje.

15/6, Borrekeen, Zuid-Beijerland (SBB)

European Moth Nights. Half bewolkt (af en toe lichte regen), matige temperatuur.

Toch 22 soorten kunnen vaststellen. Enkele voorbeelden: Bessentakvlinder, Snuitvlinder, Boogsnuitvlinder, Koperuil en Meldevlinder.

22/6, NLC, Numansdorp (HWL)

Nationale NachtvlinderNacht (NNN). Een pas laat opgang komende aanvlucht in een avond die bovendien snel kouder werd. Ietwat tegenvallend resultaat: 20 soorten nachtvlinders. Wel enkele aansprekende soorten als: Pauwoogpijlstaart, Groot avondrood, Oranje bruinbandspanner, Kleine blokspanner en Bleke grasworteluil.

20/7, Klein Profijt, Oud-Beijerland (HWL)

Vrij helder, windstil en gematigde temperatuur. Maar toch een bevredigende “oogst” van 34 soorten. Om een paar te noemen: Kleine zomervlinder, Wortelhoutspanner, Hennepnetelspanner, Roesje (op smeer), Piramidevlinder, Witkraagrietboorder en Glad beertje.

17/8, Heemtuin, Piershil (HWL)

Een geschikte avond met 35 soorten nachtvlinders. Opvallend waren hier: Oranje wortelboorder, Herculesje, Eikenprocessierups (3x man), Rietgrasuil en Kleine groenuil.

14/9, Klein Profijt, Oud-Beijerland (HWL)

Half bewolkt (soms heel lichte regen), veel wind en matige temperatuur deden het resultaat geen goed. Toch nog 27 soorten. Evenals twee voorgaande nachten werd ook “gesmeerd” wat redelijk succesvol was voor bepaalde soorten. Wij noteerden o.a.: Koolbandspanner, Roesje (speciaal op smeer), Essengouduil, Aardappelstengelboorder, Witte-l-uil, Volgeling en Vierkantvlekuil (veel op smeer).

12/10, Klein Profijt, Oud-Beijerland (HWL)

De laatste avond van het seizoen. Aanvankelijk helder maar koud, later wind en (veel) regen. Er werd zowel met licht als op smeer gevangen waarbij de smeer verreweg het succesvolst was. Helaas maar drie soorten: Roesje, Bruine herfstuil en Zwartstipvlinder.

Monitoring

Monitoren is het onder afgesproken condities (temperatuur, neerslag, wind) regelmatig lopen van dezelfde vastgelegde route waarbij op een voorgeschreven wijze waarnemingen (van vlinders c.q. libellen) worden gedaan en genoteerd. Bij vergelijking van deze ervaringen met die van anderen elders en/of andere jaren kunnen meer algemeen geldende conclusies worden getrokken.

De Vlinderstichting

De Vlinderstichting heeft zowel voor dagvlinders als libellen een landelijk netwerk van monitoringroutes uitgezet. Door de loop van de jaren gaan die steeds meer hun vruchten afwerpen. Binnen de Hoeksche Waard hebben wij één officiële vlinderroute (algemeen) en twee (in elkaars verlengde gelegen) routes voor libellen in het algemeen. Sinds 2010 loopt er ook een “soortgerichte” route (namelijk speciaal gericht op de Glassnijder) op de Esscheplaat.

Vlinderroute (Hoofdteller: Henk Bunjes)

Ook hier deed het mindere weer zich gelden en kon de route minder vaak dan gewenst (namelijk wekelijks in het seizoen) worden gelopen. De route die bestaat uit ca. 20 secties van 50 meter loopt langs de Oud-Beijerlandse Boezem en door de aanliggende griend. In totaal werd de route 12 keer gelopen. Dat is al vijf keer minder dan vorig jaar. De resultaten waren navenant slecht. In totaal werden daarbij slechts 6 soorten dagvlinders waargenomen. Vergeleken met voorgaande jaren (2010: 15 soorten, 2011: 10 soorten) wordt de achteruitgang dramatisch zichtbaar. Uiteraard was het mindere weer een oorzaak maar het maaibeheer (waarbij vrijwel geen nectarplanten overblijven) speelt hier toch ook wel een grote rol. Een goed jaar moet de waarheid boven tafel krijgen.

Libellenroutes (Hoofdteller: Henk Bunjes)

De routes lopen langs het fietspad (Zalmpad) aan de voet van de dijk langs de Oude Maas bij Klein Profijt en zijn bedoeld een algemeen beeld te verkrijgen van de aanwezige libellen. Ook hier een zeer pover resultaat. Net als vorig jaar slechts 7 soorten libellen in minimale aantallen. Terwijl juist elders de libellen profiteren van betere waterkwaliteit en dus vooruitgaan lijkt deze locatie bepaald niet representatief. Al eerder werd overwogen de activiteit hier te stoppen.

Glassnijderroute, Esscheplaat (Hoofdteller: Kees van den Berg)

Een route die alleen in de vliegtijd van de genoemde libel wordt gelopen met een frequentie van ongeveer één keer per week. Heel duidelijk komen daarbij de schommelingen in de vliegtijd naar voren. Tussen 1 mei en 2 juni werd de route vijf maal gelopen. De grootste concentratie werd daarbij geteld op 28 mei. In 2010 (de eerste keer dat de route werd gelopen) was dat op 2 juni, terwijl in 2011 gelijk bij de start op 2 mei reeds het hoogste aantal werd waargenomen.

Overigens was 2012 voor deze route het minste jaar tot nu: in totaal 31 exemplaren, tegen 80 in 2012 en 38 in 2010. Ook hier hadden mogelijk de mindere weersomstandigheden toch wel effect.

De resultaten van bovengenoemde routes werden digitaal doorgegeven aan De Vlinderstichting in Wageningen die daarbij landelijk beleid kan voeren.

Staatsbosbeheer (SBB)

De gebieden die wij voor Staatsbosbeheer regelmatig bezoeken en “monitoren” zijn in de eerste plaats de Oeverlanden Hollands Diep (waaronder de Esscheplaat valt) en het Oudeland van Strijen met verschillende uitgezette routes.

Daarnaast loopt ook een route in de Oeverlanden Binnenbedijkte Maas en langs De Drom.

Over de resultaten van deze inventarisaties werd in een apart verslag uitgebracht aan Staatsbosbeheer.

Het rapport is ook opgenomen in de bibliotheek van Klein Profijt.

Enkele highlights:

Route M1 loopt over het open gebied van de Esscheplaat (Hoofdteller: Kees van den Berg).

In 2011 konden nog 13 soorten dagvlinders gemeld worden, in dit verslagjaar bleef de teller op 11 staan. Zowel Hooibeestje als Icarusblauwtje die toch anders wel altijd van de partij waren ontbraken tijdens het lopen van de route. Verheugend was wel de aanwezigheid van weer enkele Landkaartjes en uiteraard het Oranjetipje waarvan ook eitjes werden gevonden. Gerekend over de afgelopen zes jaar van onderzoek zijn nu in totaal 19 soorten dagvlinders waargenomen.

De libellen leverden dit jaar een beter beeld. Maar liefst 18 soorten werden gezien (het hoogste tot nu toe). Daarbij waren nieuw (voor ons op deze route): Gewone pantserjuffer en Watersnuffel, terwijl na enige jaren van afwezigheid ook de Zwarte heidelibel weer van de partij was. Het plasje op de weide van de Esscheplaat bewijst hiermee zeker zijn betekenis. Het is een belangrijke verrijking van het biotoop ter plaatse. Over zes jaar gemeten zijn thans 23 soorten libellen op route M1 gezien.

Route M2 loopt door het oostelijke bosgedeelte van de Esscheplaat (Hoofdteller: Kees van den Berg).

Het aantal dagvlindersoorten op route M2 lijkt een constante. Al vier jaar steeds 8 soorten, zij het zeker niet altijd dezelfde. Dit jaar ontbrak bij voorbeeld de Gehakelde aurelia die zich toch redelijk in dit biotoop kan thuis voelen. Nieuw (!) was de Kleine vos die dan ook buiten deze route een geweldig goed jaar kende.

Wat de libellen betreft hier juist een heel wat minder resultaat dan bij route M1. Vorig jaar nog 14 soorten, in 2012 slechts 8 soorten waarbij wel het grote aantal Azuurwaterjuffers (pas voor het derde jaar aanwezig) opvalt. Wel veel afwezige, maar toch afwezige soorten zoals Lantaarntje, Paardenbijter, Gewone oeverlibel en enkele heidelibellen. Na zes jaar deze route gelopen te hebben zijn in totaal 17 soorten waargenomen.

Een apart stukje van deze route vormt de soortgerichte route van De Vlinderstichting voor het volgen van de ontwikkeling van de Glassnijder. Thans voor het derde jaar. De resultaten zijn zeer wisselend. Het eerste jaar 38 exemplaren, vorig jaar (2011) waren het er 80 terwijl in dit verslagjaar de teller op 31 bleef staan. Deze route wordt ongeveer vijf keer gelopen in de vliegtijd van de libel (eind april tot begin juni).

Route M3 loopt vanaf de parkeerplaats op de Buitendijk met een flinke lus door een gedeelte van de voormalige APL-polder (Hoofdteller: Kees van den Berg).

Hier zal dus speciaal de vegetatie-ontwikkeling een rol spelen.

Een route waarop het de laatste jaren miegelde van de Hooibeestjes. Met veel moeite zijn er dit jaar 12 geteld. De beweiding is tegenwoordig nogal intensief met Schotse Hooglanders naast schapen. Mogelijk dat daardoor de vlinders ter plaatse het een beetje laten afweten. Dit jaar zijn in totaal 10 soorten geteld. Alleen de Kleine vos was daarbij bovengemiddeld goed aanwezig. De afgelopen vijf jaar leverden 17 soorten dagvlinders op.

Ook de libellen bleven achter bij voorgaande jaren op deze route (die overigens niet direct bedoeld is voor libellen). Slechts zes soorten konden worden genoteerd, tegen nog 9 vorig jaar. Wel was de Paardenbijter dit jaar goed aanwezig. Over vijf jaar gemeten zijn nu 12 soorten libellen waargenomen op deze route.

Route M4 loopt in het Oudeland van Strijen van de parkeerplaats aan de Hoekse Weg langs de Keen naar de vogelkijkhut (Hoofdteller: Wilma Kapoen).

Niet een specifieke vlinderroute, meer geschikt voor libellen. In 2012 werden 10 soorten dagvlinders waargenomen (dat is twee minder dan vorig jaar maar overigens redelijk gemiddeld). Ook hier ontbrak dit jaar bij voorbeeld het Icarusblauwtje. Extra veel Atalanta's waren er wel aanwezig. Over zes jaar gemeten zijn nu in totaal 17 soorten dagvlinders hier gezien.

Ook de libellen leverden een gemiddeld aantal, namelijk 11 soorten. Hier viel de afwezigheid van de Houtpantserjuffer en de Paardenbijter extra op terwijl ook het Lantaarntje en de Kleine roodoogjuffer onder de maat bleven. In totaal werden de afgelopen zes jaar hier 17 soorten libellen geteld.

Route M5 is een vier kilometer lange route dwars door het hart van het Oudeland van Strijen, ondermeer via de Vlaamse Weg (Hoofdteller: Wilma Kapoen).

Dit is een lange, soms moeilijk begaanbare route. Mede daardoor werd de route dit jaar slechts tweemaal gelopen waardoor mogelijk wel een aantal soorten werden gemist.

Met slechts acht soorten dagvlinders viel deze route ver terug (vorig jaar nog 15). Onder andere Icarusblauwtje, Kleine vuurvlinder, Dagpauwoog en Oranje zandoogje werden niet gezien. Heel opvallend (ook in landelijk verband!) was het ruime aantal Argusvlinders dat op 22 mei kon worden genoteerd. Deze vlinder maakt een moeilijke tijd door en is uit grote delen van ons land al verdwenen. Het is dus zeker zaak deze soort goed te blijven volgen.

Waarschijnlijk door de verminderde actie bleven ook de libellen achter. Met slechts acht soorten is dat bijna het slechtste resultaat in zes jaar waarin toch in totaal 16 soorten werden waargenomen. Nog een nieuwe soort daarbij was de Platbuik (die ook elders wel een goed jaar had). De afwezigheid van de Houtpantserjuffer kan mogelijk worden toegeschreven aan de totale verwijdering van een wilgenbosje nabij het gemaal. Daarbij werd in feite zijn enige biotoop vernietigd. Door het wegvallen van de maanden augustus en september zijn zeker wat soorten onderbelicht gebleven.

Route M6 loopt rond een plas in graslandgebied van de Oeverlanden Binnenbedijkte Maas (Hoofdteller: Henk Bunjes).

Het beheer bestaat uit beweiding met koeien. Omdat het gebied vrij vochtig is wordt de bovengrond dermate vertrapt dat voor vlinders geen aantrekkelijke begroeiing overblijft en het betreden ervan bovendien erg moeilijk is.

Het gebied werd tweemaal bezocht (onvoldoende voor het verkrijgen van voldoende informatie). Er werden zes soorten dagvlinders waargenomen en vijf soorten libellen. Daaronder was de Grote roodoogjuffer nieuw voor het gebied. De vraag is of voortzetting van deze route zinvol is.

Route M7 loopt in de buurt van Nieuw-Beijerland in het ten dele moeilijk begaanbare gebied langs De Drom (Hoofdteller: Marion Zondervan).

In totaal werden in 2012 10 dagvlindersoorten geteld. Dat is flink meer dan voorgaande jaren. Nieuw waren daarbij in elk geval de Kleine vuurvlinder en de Argusvlinder. De Kleine vos was begin augustus zeer talrijk aanwezig. Gemeten over zes jaar zijn er thans 14 soorten dagvlinders waargenomen. Aan libellen konden zeven soorten worden gescoord (meer dan ooit!). Hier waren de Variabele waterjuffer en de Platbuik nieuw voor het gebied terwijl voor met name de Vroege glazenmaker, Grote keizerlibel en Gewone oeverlibel flinke aantallen konden worden genoteerd. In zes jaar nu in totaal 13 soorten libellen.

Het bovenaangehaalde rapport uitgebracht aan Staatsbosbeheer bevat alle gegevens meer uitgebreid.

Natuurmonumenten (NM)

Op verzoek van Natuurmonumenten volgen wij al een aantal jaren de ontwikkelingen van vlinders en libellen op zowel Tiengemeten als in de Dintelse Gorzen (Noord Brabant). Met name omtrent de ontwikkelingen op Tiengemeten is men zeer geïnteresseerd.

In overleg met NM werden routes uitgezet in alle drie onderdelen: Weemoed, Weelde en Wildernis.

Onze activiteiten op de Dintelse Gorzen hebben veel meer het karakter van inventarisaties aan de hand van enkele intensieve bezoeken verspreid over het gehele seizoen.

De verkregen resultaten zijn in een apart verslag aan Natuurmonumenten overhandigd.

Ook dit verslag is in de bibliotheek van Klein Profijt opgenomen.

Tiengemeten

De uitgezette route in Weemoed (route M9, hoofdtellers: Rita van den Bos & Marion Zondervan) is weer onderverdeeld in een viertal stukken (A t/m D).

Dit om een zo goed mogelijk beeld te krijgen. Sectie D is dit jaar niet gelopen omdat het voorheen daarin gelegen gronddepot (met zijn voor vlinders aantrekkelijke begroeiing) was opgeruimd en er dus geen vergelijk met vroeger meer bestond. Nieuwe afspraken zullen moeten worden gemaakt. Daarvoor in de plaats werd de weg naar de herberg bekeken. De waarnemingen daarvan werden toegevoegd aan het totale bestand.

Op route M9 werden in totaal 15 soorten dagvlinders waargenomen. De hoogste score tot nu toe in één jaar. In totaal werden na vijf jaar monitoren op de route 16 dagvlinderssoorten gezien. Alleen de Oranje luzernevlinder ontbrak dit jaar (zoals meestal overigens). Deze vlinder werd overigens wel dit jaar even buiten de route gezien (in de Griendweipolder). Dit was tevens de enige waarneming dit jaar in de hele Hoeksche Waard. Dit zegt toch iets over de kwaliteit van Weemoed.

Van de vijf keer dat de route dit jaar werd gelopen waren de keren op 24 juli en 22 augustus verreweg het succesvolst. Relatief talrijk waren ter plaatse dit jaar het Zwartsprietdikkopje, de Atalanta en het Hooibeestje.

Ook de libellen op route M9 waren meer vertegenwoordigd dan ooit. Onder de 12 waargenomen soorten waren Grote roodoogjuffer, Platbuik en Viervlek nieuw, terwijl de Kleine roodoogjuffer en de Houtpantserjuffer juist ontbraken. Over de vijf jaar gemeten werden nu 15 soorten ter plaatse geteld. Het Lantaarntje was daarbij het algemeenst met zijn hoge aantallen.

De routes buiten Weemoed zijn een stuk soortenarmer. Wisselende waterstand en armere flora zijn hierbij mogelijke oorzaken waarbij de vrij intensieve begrazing door de Schotse Hooglanders komt.

Route M10 (hoofdtellers: Rita van den Bos & Marion Zondervan) ligt in Weelde.

De oorspronkelijk aangewezen kreek lijkt thans opgegaan in een groot moerasgebied. De dagvlinders hebben daar kennelijk weinig meer te zoeken. Slechts twee soorten werden gezien. In de afgelopen vijf jaren waren dat er zeven in totaal.

Wat libellen betreft iets beter: vijf soorten dit jaar (waarbij de Viervlek als nieuw) tegen zeven soorten over de afgelopen vijf jaar. Zoals gezegd water is er genoeg maar voor een rijk samengestelde libellenfauna is er toch kennelijk meer nodig.

Route M11 (hoofdteller: Henk Bunjes) is gelegen op de grens van Weelde en Wildernis nabij de ruïne van de voormalige aardappelschuur.

Op deze route erg weinig vlinders. In totaal zeven soorten waarbij de Kleine vuurvliinder nieuw was. Over vijf jaar gemeten zijn thans 12 soorten dagvlinders gesignaleerd. Voor zo'n waterrijk gebied ook erg weinig libellen. Dit jaar slechts vier soorten in minimale aantallen.

Route M12 (hoofdteller: Henk Bunjes) ligt op de grens van Wildernis met de Blanken Slikken.

Enkele plasjes lijken veel belovend maar ook hier is valt weinig te noteren. In totaal vijf soorten dagvlinders (over vijf jaren zijn nu tien soorten ter plaatse geteld). Slechts twee soorten libellen dit jaar tegen zeven soorten gemeten over vijf jaar.

Route M13 (hoofdteller: Henk Bunjes) loopt dwars op de noorddijk langs de sluiswachterwoning en steekt diep in Wildernis ten dele moerasachtig gebied.

Slechts vijf soorten dagvlinders waarbij Atalanta en Distelvlinder nieuw waren voor dit traject. Gemeten over de drie jaar dat de route wordt gelopen konden 10 soorten dagvlinders worden genoteerd in steeds zeer lage aantallen.

Ondanks de vele waterpartijen in de nabijheid werden in het geheel geen libellen waargenomen. Over drie jaar gemeten waren dat 4 soorten in uiterst minimale aantallen.

Dintelse Gorzen

Op de Dintelse Gorzen zijn geen speciale routes uitgezet maar wordt door middel van wandelingen door het gehele gebied getracht een zo goed mogelijk beeld te verkrijgen (hoofdtellers: Kees van den Berg & Henk Bunjes). In totaal werden er 5 bezoeken gebracht aan het terrein, redelijk verspreid over het gehele jaar.

In totaal werden evenveel soorten dagvlinders waargenomen als in 2011, namelijk 14. In het verleden (tien jaar) zijn nog al wat jaren geweest met een (veel) groter aantal. Ronduit teleurstellend dit jaar was het aantal waargenomen Groot dikkopjes (3). Daar tegenover staan recordaantallen voor Atalanta, Kleine vos, Bont zandoogje en Hooibeestje. Ook Oranje- en Bruin zandoogje scoorden redelijk. Het Bruin blauwtje ontbrak dit jaar (evenals vorig jaar ...).

Het aantal geziene libellensoorten was dit jaar één minder dan vorig jaar, namelijk 12. Eigenlijk maar een heel matig gemiddelde over de afgelopen 10 jaar.

Ten opzichte van vorig jaar deden zich geen opvallende wijzigingen voor. Leuk is het dat (evenals vorig jaar) een relatief hoog aantal Tengere grasjuffers kon worden genoteerd. Helaas ontbrak de Glassnijder dit jaar evenals de Viervlek. Wel weer Kleine roodoogjuffers.

Zoals bekend vormen de nachtvinders op de Dintelse Gorzen voor ons incidentele "bijvangst" voor zover het dagactieve soorten zijn of omdat ze bij verrassing worden opgejaagd. Eén soort is daarbij de laatste jaren prominent aanwezig, namelijk de Sint-jansvlinder. Omdat de vliegperiode niet bijzonder uitgestrekt is zal de piek wel eens gemist worden. Dit jaar telden wij 72 exemplaren, ongeveer de helft van vorig jaar maar toch nog een redelijk aantal dus. Van de erop lijkende Sint-jacobsvlinder werden dit jaar met name heel veel rupsen (op Jacobskruiskruid) gezien naast 8 imago's. Opvallend veel waren verder aanwezig Gamma-uiltjes en de Zilverstreep (een kleine uil). In totaal werden dertien soorten nachtvinders (overdagactief dus) waargenomen.

In het aan Natuurmonumenten uitgebrachte verslag zijn onze waarnemingen zowel per bezoekdatum als per kilometerhok gerapporteerd.

Hoekschewaards Landschap (HWL)

Binnen ons “werkterrein” (in principe de gehele Hoeksche Waard) worden van alle vlinders en libellen zo veel mogelijk waarnemingen verzameld. De resultaten daarvan worden gerapporteerd in de uitgebreide soortbespreking (bijlage 3), zo mogelijk voorzien van een kort commentaar.

Het Hoekschewaards Landschap heeft binnen de Hoeksche Waard ook een flink aantal gebiedjes in beheer (tezamen ca. 200 ha) en daarvan sommige in eigen bezit. Dit beheer zal in eerste instantie zijn afgestemd op een zo groot mogelijke biodiversiteit. Waar het vlinders en libellen betreft proberen wij met name bij de wat grotere eenheden de vinger aan de pols te houden. In voorgaande jaarverslagen werden reeds een viertal opgenomen. In dit verslagjaar werden, mede door het mindere weer en een onderbezetting, slechts van een tweetal voldoende gegevens verkregen om ze vergelijkbaar te presenteren.

De Staart nabij ons bezoekerscentrum Klein Profijt (ruim 25 ha) laat een gezonde ontwikkeling zien. In totaal 14 soorten dagvlinders werden waargenomen (tegen 13 in 2011). Opvallend is het teruglopen van het Icarusblauwtje terwijl juist Atalanta, Bont zandoogje en Bruin zandoogje goed scoren. Naar verhouding was ook het Oranje zandoogje goed vertegenwoordigd. Bepaald slecht deed het Hooibeestje het terwijl Gehakelde aurelia en Argusvlinder geheel ontbraken. De laatste al voor het derde jaar in opvolging. In totaal 21 soorten over vier jaar inventariseren.

Spectaculair lijkt de verbetering van het aantal libellen terwijl dit toch bepaald geen specifiek libellengebied is. Dit verslagjaar werden 13 soorten geteld. Dat is bijna zoveel als de drie voorgaande jaren samen. De individuele aantallen zijn weliswaar bescheiden. Maar vijf Vroege glazenmakers voor een eerste waarneming ter plaatse is toch best aardig! Alleen Houtpantserjuffer en Rivierrombout waren de soorten die ontbraken van de thans 15 soorten die we in vier jaar gezien hebben.

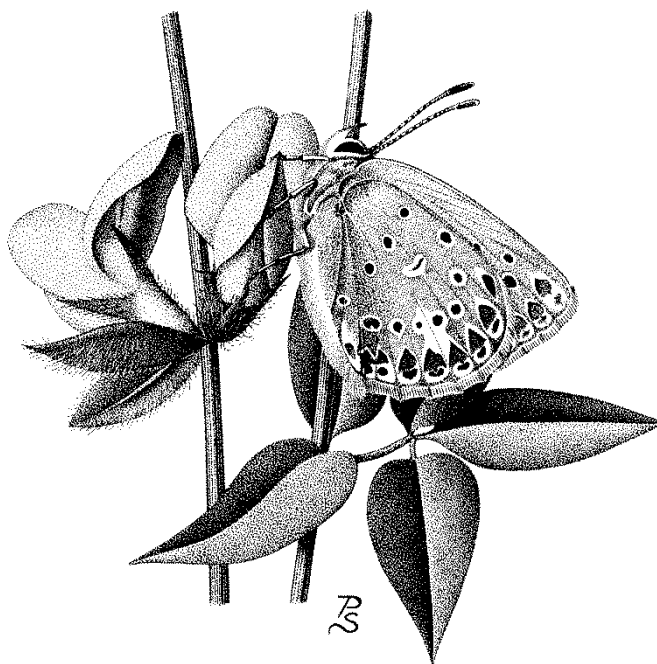
Oud-Beijerland, De Staart (RD: 089-427)

Dagvlinders					Libellen				
	2012	2011	2010	2009		2012	2011	2010	2009
Zwartsprietdikkopje	18	17	28	13	Houtpantserjuffer				1
Koninginnenpage		2			Lantaarntje	6		2	44
Oranjetipje			1		Watersnuffel	1			
Groot koolwitje			1		Variabele waterjuffer	5	1	1	
Klein koolwitje	60	61	44	27	Blauwe glazenmaker	1			
Klein geaderd witje	2	48	9	20	Vroege glazenmaker	5			
Oranje luzernevlinder				4	Paardenbijter	8			6
Kleine vuurvlinder	1		2		Grote keizerlibel	4	2	16	5
Boomblauwtje			2	1	Platbuik	2			1
Bruin blauwtje	2	12	8	2	Vierlek	2			
Icarusblauwtje	8	41	57	18	Gewone oeverlibel	12	5	13	10
Atalanta	44	19	36	27	Bloedrode heidelibel	1			
Distelminder	6		6	256	Bruinrode heidelibel	9		1	2
Dagpauwoog	2	4	15	6	Steenrode heidelibel	2			
Kleine vos	32	70+15r	56	82	Rivierrombout		1		
Gehakelde aurelia			7	3					
Bont zandoogje	12	1	4	7					
Argusvlinder				1					
Hooibeestje	1	7	6	4					
Oranje zandoogje	26	4	16						
Bruin zandoogje	140	59	151	74					
Totaal soorten	14	13	18	16	Totaal soorten	13	4	5	7

Aan het eind van de Hoekse weg in Oudendijk heeft het Hoekschewaards Landschap een klein, door een bomengroep begrensd perceeltje grasland (ca. 1 ha) met daarin een plasje. Verrassend was het grote aantal Bruin zandoogjes dat geteld kon worden (bij een slechts beperkt aantal bezoeken). De libellen zijn moeilijker te volgen omdat de rietkraag wel erg dik wordt en het plasje daarmee kleiner en minder zichtbaar.

Oudendijk, Hoekse weg HWL (RD: 093-420)

Dagvlinders					Libellen				
	2012	2011	2010	2009		2012	2011	2010	2009
Zwartspriddikkopje	1	4	10		Houtpantserjuffer		1		1
Oranjetipje		1			Lantaarntje	6	38	249	69
Groot koolwitje		3	5		Tengere grasjuffer			1	
Klein koolwitje	13	33	14	17	Azuurwaterjuffer				2
Klein geaderd witje	6	5	21	2	Variabele waterjuffer	1	1		
Kleine vuurvinder				3	Grote roodoogjuffer	1	2		
Boomblauwtje		1			Kleine roodoogjuffer			15	57
Bruin blauwtje		8		2	Bruine glazenmaker			1	
Icarusblauwtje		19	27	10	Vroege glazenmaker			1	
Atalanta		1	6	1	Paardenbijter	1	1	1	
Distelvinder	4			15	Grote keizerlibel			2	
Dagpauwoog		3	8		Platbuik		12	6	15
Kleine vos	16	19	22	4	Vierlek		1		
Gehakelde aurelia			1		Gewone oeverlibel	1	5	13	29
Bont zandoogje	2	6	1	7	Bloedrode heidelibel	18	12	68	14
Argusvinder		2	4	21	Steenrode heidelibel		1		
Hooibeestje	2	2	2						
Oranje zandoogje		1	19	5					
Bruin zandoogje	66	67	34	4					
Totaal soorten	8	15	15	12	Totaal soorten	6	10	10	7

Icarusblauwtje (Paul Schoenmakers, De Vlinderstichting)

Bijlage 1 *Ledenlijst Werkgroep Vlinders (2012) met vermelding van waarnemerscode*

Jordy van der Beek	JvdB	Henk Bunjes	HB	Cees van Oostende	CO
Kees van den Berg	KvdB	Katja Hora	KH	Marjan Reitsema	MR
Marianne Bianchi	MBi	Wilma Kapoen	WK	Riet & Ben Sonneveld	BRS
Peter Boelaars	PB	Marjon Kunst	MKu	Janus Verkerk	JV
Rita van den Bos	RvdB	Cees Mesker	CM	Marion Zondervan	MZ

Waarnemingen

In de loop van 2012 werd de vermelding van waarnemingen op de eigen HWL-site stopgezet en worden melders doorverwezen naar Waarneming.nl. Het is jammer dat zo een mogelijk direct contact met belangstellende buitenstaanders wordt bemoeilijkt. Mogelijk zijn daarbij zelfs een beperkt aantal ingediende waarnemingen verloren gegaan.

Via de HWL-site kan wel een indruk worden verkregen van recente waarnemingen in de Hoeksche Waard die op Waarneming.nl zijn aangemeld. Ook kan men direct doorklikken naar Waarneming.nl om alle waarnemingen binnen de Hoeksche Waard in te zien.

Voor het opstellen van ons eigen jaarverslag is het dan wel weer erg handig als gebruikers van Waarneming.nl een download van hun eigen waarnemingen aan het eind van het jaar ter beschikking stellen. De invoer in ons eigen databestand is daarmee zeer vereenvoudigd.

De vrees bestaat evenwel dat door bovenvermelde wijziging in de procedure mogelijk interessante waarnemingen van derden verloren gaan en ons verslag aan waarde inboet.

Vooralsnog gebruiken reeds de site Waarneming.nl om ook hun vlinder- en/of libellenwaarnemingen bekend te maken. Dankbaar werd van hun ingeleverde downloads gebruik gemaakt om een zo volledig mogelijk beeld te verkrijgen.

Onderstaand een zo volledig mogelijke lijst van personen waarvan in 2012 waarnemingen (mondeling en/of schriftelijk) werden verkregen en gebruikt in dit rapport.

Tim Adriaens, Truus van Belle (TvB), Han Benard (HBe), Martin Benard (MBe), Joop v.d. Berg (Joopvdb), Ton Beukers, Dirk Dekker, Gerwin Geertse, Merijn v.d. Hoogenhoff (MvdH), Dick van Houwelingen (DvH), Gert Huijzers (GH), Annette Kok (AK), Menno Korbijn (MK), Len Korevaar (LK), Rick Kruit (RK), Arie Leijdens, Esther Linnartz (EL), Walradien de Man (WdM), Martin Prins, Marcel Stougie (MS), David Tempelman).

Bijlage 2 *Het weer in 2012: Zonnig maar wisselvallig*

Bron: KNMI, Klimatologische Dienst

De titel geeft waarschijnlijk een juist beeld van het gemiddelde van het hele jaar maar onze ervaring was toch dat het maar een heel matig jaar was (ook voor vlinders en libellen). Dat zal dan wel zitten in de wisselvalligheid, juist op het verkeerde moment.

Het jaar 2012 begon buitengewoon zacht (14 graden op Nieuwjaarsdag) waarna eind januari de vorst in viel met bijna een Elfstedentocht. Daarna was de winter zacht.

Ook het voorjaar was zacht. Maart werd een van de zachtste maanden in ruim een eeuw en mei was ruim een graad warmer dan gemiddeld. April was daarentegen vrij koud en somber.

De voor vlinders en libellen toch belangrijke zomer begon met koel, nat en somber weer. Pas augustus was warm en zonnig met tropische temperaturen in het weekeinde van 18 en 19 augustus. Van standvastig zomerweer was echter geen sprake. Op verschillende plaatsen onweer met soms schade door storm, valwinden en bliksem en op een aantal plaatsen wateroverlast.

De herfst was zonnig en tamelijk droog met een aantal warme nazomerdagen. Op 9 september in werd Limburg nog 30 graden gemeten. Enkele weken later, 24 september, kreeg ons land met de eerste storm van het seizoen te maken met windstoten van ruim 100 km/uur.

December begon koud met overlast door sneeuw in combinatie met een harde wind en ijzel. Het westen van het land ontsprong die dans vrijwel. Het jaar sloot af met zacht en nat weer. Daarbij was het zuidwesten van ons land wel koploper als natste gebied.

Bijlage 3 *Korte toelichting bij de soortbeschrijvingen (vlinders of libellen)*

Van elke soort (dagvlinder en/of libel) die in 2012 door ons werd waargenomen bevat deze bijlage een stukje tekst met onze ervaringen over die soort dit jaar.

De vaststaande statistische gegevens zijn samengevat en gecombineerd met een fenologisch overzicht, in één tabel voorafgaand aan de daadwerkelijke soortbespreking weergegeven. Een vergelijking met totalen over twee voorgaande jaren is toegevoegd.

Niet bij elke soort, maar alleen daar waar het extra interessant of nuttig is voor het goede begrip, zijn bepaalde gegevens grafisch weergegeven. Dat kan zijn een verspreidingskaartje, vliegtijdendiagram of een meerjaren grafiek (1990 – 2012).

De volgorde en (wetenschappelijke) naamgeving komt tot stand via het inventarisatie-programma ORDE 4.0¹. Inmiddels zijn enkele aanpassingen (b.v. t.a.v. naamgeving) doorgevoerd.

1. Bespreking

Aan de hand van de gerapporteerde gegevens wordt een kort commentaar gegeven en getracht enkele conclusies te trekken. Uitdrukkelijk wordt gesteld dat dit slechts “geldt”, zo daar al sprake van is, voor ons eigen werkterrein. Dus de Hoeksche Waard e.o.. Landelijke ontwikkelingen wijken daar soms duidelijk vanaf.

De bespreking wordt afgesloten met een vermelding van het totaal aantal waargenomen exemplaren en over hoeveel km-hokken die verdeeld zijn. Dit in vergelijking met 2011. Verder de eerste en de laatste waarneming van dit jaar.

2. Kartering

Voor de opbouw van het verspreidingskaartje (waar van toepassing) worden alle waarnemingen van 2012 van de betreffende soort (alleen als imago) gebruikt en gepresenteerd per km².

Er is van af gezien de stippen een strikte betekenis te geven. In het algemeen geldt: een dikke(re) stip geeft een groter aantal waargenomen exemplaren meer (dit alles gerelateerd aan het vermelde totaal aantal). Met name de plaats van de stip is interessant.

Over de kaart is een grof raster gelegd dat de zogenaamde “uurhokken” (5 x 5 km) weergeeft. Deze lijnen zijn in feite de X- en Y-coördinaten die een vijfvoud zijn. Dus de X-coördinaten: 075, 080 t/m 100 en de Y-coördinaten 410, 415, 420 en 425. De uurhokken zijn verder verdeeld door stippellijnen die de km's aangeven. Maximaal gaan dus 25 stippen in één uurhok.

3. Vliegtijdendiagram (alleen bij vlinders)

Een heel illustratief gegeven (waar van toepassing) blijft het vliegtijdendiagram waarbij alle waarnemingen van vlinders (andere stadia dan het imago blijven hierbij buiten beschouwing) van de bepaalde soort in een tijdgrafiek worden verwerkt. Hierbij worden de in 2012 waargenomen aantallen exemplaren per week samengevat. Het weeknummer staat klein onder de X-as. Onder de X-as staan als indicatie tevens de maanden vermeld en het totaal aan vlinders (N) waarop het diagram betrekking

¹ Programma ORDE, versie 4.0, 1999, auteurs Jeroen Fokker & Oscar Vorst, uitgave van de Nederlandse Entomologische Vereniging

heeft. De Y-as vermeldt het absolute aantal vlinders overeenkomend met de staafhoogte (attentie: de schaal kan per diagram verschillen).

Zodoende wordt zichtbaar gemaakt wanneer de besproken vlinder dit jaar op zijn hoogtepunt was ("piekte") en of er misschien meerdere generaties per jaar zijn geweest.

4. Grafieken over meerdere jaren

Naarmate we beschikken over gegevens over langere periodes is het ook interessant het verloop over die tijdvakken zichtbaar te maken. We vergeten immers snel hoe een bepaalde soort zich in het verleden gedroeg. De werkgroep startte in 1990. Dus hebben we over de dagvlinders vanaf dat jaar gegevens. Vanaf circa 1995 betrokken wij ook de libellen in onze activiteiten.

Waar interessant hebben we in ons verslag bij een aantal soorten zo'n meerjaren-grafiek geplaatst met soms zeer verrassende uitkomst. De grafiek werkt steeds met de absolute aantallen waargenomen exemplaren.

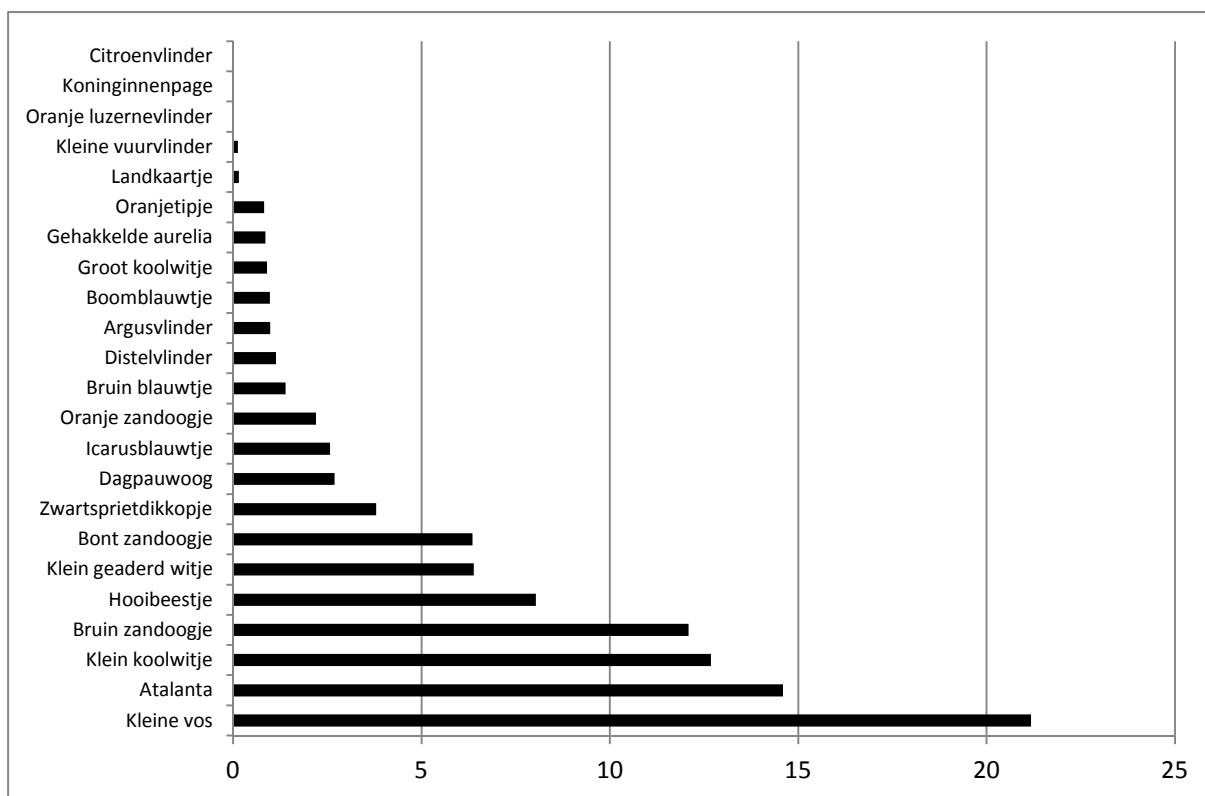
5. Statistische gegevens en fenologie

Voorafgaand aan de bespreking per soort wordt een tabel gegeven waarbij achtereenvolgens vermeld wordt het totaal aantal in 2012 in de Hoeksche Waard waargenomen aantal exemplaren van die soort (in vergelijking met 2011 en 2010), het aantal vindplaatsen (= een bepaalde waarnemingsplaats op een bepaalde dag), aantal km-hokken en aantal uur-hokken waarin waarnemingen van die soort dit verslagjaar zijn gedaan.

Vervolgens de fenologie: vermelding van de eerste waarneming van die soort in 2012 (en door wie) alsmede de laatste waarneming (en door wie).

In de laatste kolom staat vermeld wanneer de eerste waarneming van die soort ooit in de Hoeksche Waard werd gedaan. Is dit tevens de waarneming van 2012 dan betekent dit een verbetering van het "record" en is de datum vet gedrukt.

Procentuele verdeling van het totaal aantal waargenomen dagvlinders in 2012 (N = 10.031)

Soort	Aantal exemplaren 2012	Aantal exemplaren 2011	Aantal exemplaren 2010	Windplaatsen 2012	km-hokken 2012	uur-hokken 2012	eerste waarn. 2012	waarnemer(s)	laatste waarn. 2012	waarnemer(s)	eerste waarn. ooit HWL
Zwartsprietdikkopje	381	624	697	52	24	13	8-jul	EL	27-aug	LK	7-jun-2003
Koninginnenpage	2+1r	5	3	3	3	3	13-jun	MS	2-aug	D.Dekker	28-apr-2007
Oranjetipje	83	112	66	29	9	5	28-mrt	LK	22-mei	PB	28-mrt-2012
Groot koolwitje	90	66	143	64	29	14	4-mei	RvdB	30-sep	KvdB	27-mrt-2002
Klein koolwitje	1272	1568	4.713	332	87	16	11-mrt	MZ	28-okt	HBe	3-mrt-1991
Klein geaderd witje	641	905	783	193	61	17	27-mrt	MBe	1-okt	KvdB	12-mrt-1995
Oranje luzernevlinder	2			1	1	1	21-aug	RvdB	id.		22-jun-1954
Citroenvlinder	2	4	5	2	2	2	17-mei	DvH	10-jun	MBe	2-feb-2002
Kleine vuurvlinder	13	33	136	12	11	7	17-mei	WK	19-okt	MBe	15-apr-2007
Eikenpage			2								2-jul-2009
Boomblauwtje	98	184	128	74	14	8	25-mrt	RvdB/GH	30-sep	CvO	25-mrt-2012
Bruin blauwtje	140	420	115	24	14	6	24-mei	RvdB-MZ	10-okt	RvdB	23-apr-2007
Icarusblauwtje	258	1112	1.015	70	35	14	7-mei	TVB	19-okt	RvdB-MZ	24-apr-2010
Kleine parelmoervlinder	1										30-jun-2011
Atalanta	1464	737	1033	281	67	17	15-mrt	KvdB	28-okt	MK	13-feb-2001
Distelvlinder	114	47	72	69	34	16	1-mei	DvH/HBe	7-okt	GH	2-apr-2004
Dagpauwoog	270	453	525	124	49	14	11-mrt	KvdB	19-okt	RvdB-MZ	9-feb-2008
Kleine vos	2124	2688	2070	346	99	18	11-mrt	div.	14-nov	HEIMZ	2-feb-2002
Gehakelde aurelia	86	110	433	56	20	10	19-mrt	PB	22-okt	MK	15-feb-2007
Landkaartje	15	17	1	9	3	2	13-mei	KvdB	11-aug	PB	14-apr-1996
Bont zandoogje	637	648	621	239	58	16	27-mrt	HBe	28-okt	CvO/HBe	27-mrt-2012
Argusvlinder	99	77	242	51	28	13	13-mei	KvdB	19-okt	RvdB-MZ	2-apr-2001
Hooibeestje	806	758	1537	97	44	15	21-apr	HB	8-sep	DvH	21-apr-2012
Oranje zandoogje	221	134	466	48	29	15	18-jul	EL	29-aug	TVB	29-mei-2004
Bruin zandoogje	1212	1287	1.693	136	57	16	2-jun	JV	30-sep	CvO	25-mei-2011
Aantal soorten	23	23	23								

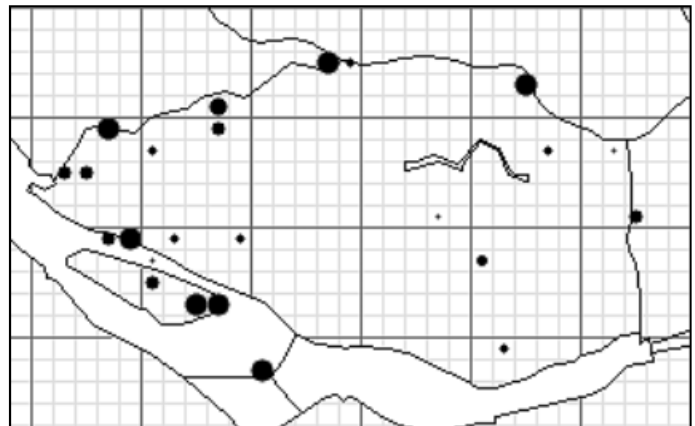
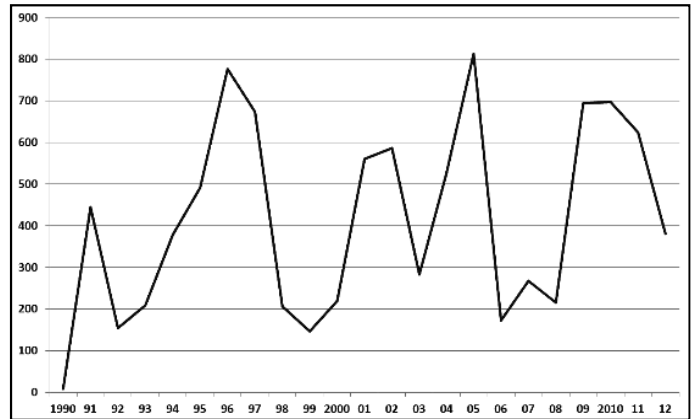
Soortbespreking dagvlinders 2012

Zwartsprietdikkopje (*Thymelicus lineola*)

Ten opzichte van de laatste jaren een flinke achteruitgang maar over de lange termijn genomen een vrij gelijkblijvend resultaat (zie grafiek).

Het lijkt of de vlinder zich meer in de westelijke helft van de Hoeksche Waard thuis voelt met o.a. een flinke populatie op Tiengemeten. Maar ontbreekt (?) bij voorbeeld op de Oeverlanden Hollands Diep (APL-polder).

381 exempl. in 24 km-hokken (2011: 624 / 32)
eerste waarn.: 8/7, Kuipersveer (EL)
laatste waarn.: 27/8, Maasdam (LK)

Groot dikkopje (*Ochlodes faunus*)

De laatste waarneming van deze vlinder in de Hoeksche Waard (met 1 exemplaar) was in 2000 (Pierhilse Bos). Daar vóór moeten we terug gaan naar 1993 en verder. Dit jaar duiken er niet nader bevestigde waarnemingen op bij Kuipersveer (4 en 9/8) op Waarneming.nl. De waarneming is op die site overigens nog niet "gevalideerd".

Daar het hier een door ons goed onderzochte locatie betreft, de waarnemers onbekenden voor ons zijn en de data nogal laat in het seizoen liggen voor deze vlinder worden deze waarnemingen niet door ons overgenomen (mogelijk verwisseling met Zwartsprietdikkopje).

De wens de vlinder weer terug te vinden blijft evenwel onverminderd bestaat. Uitkijken dus!

Koninginnenpage (*Papilio machaon*)

Het blijft bij ons een bijzonderheid deze prachtige vlinder waar te kunnen nemen. Dit jaar twee gelukkigen: Marcel Stougie (nabij Oud-Beijerland, Poortwijk III) en Dirk Dekker (Korendijkse Slikken, Waarneming.nl met foto). Terwijl Arie Leijdens in Strijensas nog een volgroeide rups van de straat kon plukken (8/9) wat uiteraard nog een belofte inhoudt voor 2013.

2 exempl. in 2 km-hokken (2011: 5 / 4)
eerste waarn.: 13/6, Oud-Beijerland (MS)
laatste waarn.: 2/8, Korendijkse Slikken (D.Dekker)

Oranjetipje (*Anthocharis cardamines*)

Het eerste Oranjetipje werd dit jaar al vroeg waargenomen. Al op 28 maart (voor ons de vroegste waarneming ooit) waarna er overigens nog een periode van zeer slecht weer volgde. De top van de vliegperiode was, als gebruikelijk Koninginnedag en de eerste dagen van mei. Dat waren ook de dagen dat op redelijk geruime schaal eitjes werden gevonden. Ditmaal voornamelijk op

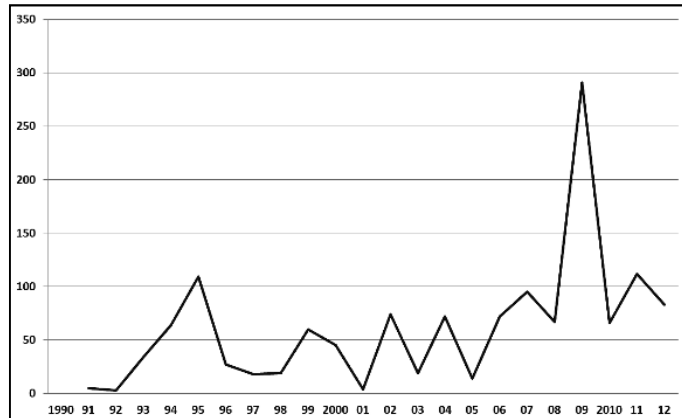
Pinksterbloem en Look zonder look. De enigszins afwijkende waardplant Bittere veldkers laat het de laatste jaren op de Esscheplaat wat afweten waardoor daarop nauwelijks meer eitjes worden gevonden.

Ook de belangrijkste vliegplaatsen waren dit jaar als vanouds de Esscheplaat en de grienden langs de Oude Maas.

83 exempl. in 9 km-hokken (2011: 112 / 19)

eerste waarn.: 28/3, Maasdam (LK)

laatste waarn.: 22/5, Esscheplaat (PB)

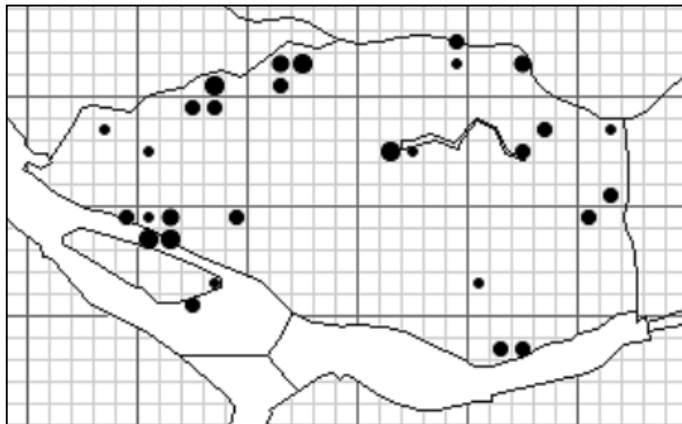
Groot koolwitje (*Pieris brassicae*)

Als vanouds goed verspreid over de gehele Hoeksche Waard en waarschijnlijk met name verbonden met cultuurgronden waarop koolsoorten worden verbouwd.

90 exempl. in 29 km-hokken (2011: 66 / 29)

eerste waarn.: 4/5, Oud-Beijerland (RvdB)

laatste waarn.: 30/9, Polder Trekdam (KvdB)

Klein koolwitje (*Pieris rapae*) &

Klein geaderd koolwitje (*Pieris napi*)

Het Klein koolwitje wordt (meestal) veel vaker gezien dan het Klein geaderd witje. Dit jaar was voor beide soorten kennelijk niet zo'n best jaar want de waargenomen aantallen bleven nogal achter en beneden het langjarig gemiddelde.

De hier getoonde grafiek (de stippellijn is *rapae*, de doorgetrokken lijn is *napi*) laat bovendien zien dat het Klein koolwitje door de jaren heen erg fluctueert (zoals soms massaal waargenomen op akkers met bij voorbeeld groenbemesters) en het Klein geaderd witje gemiddeld meer een constant gedrag vertoont.

De verspreiding van deze soorten is in feite over de gehele Hoeksche Waard met ook voor allebei een sterk accent op de zuidwest-hoek (inclusief het westelijk gedeelte van Tiengemeten).

Klein koolwitje:

1272 exempl. in 87 km-hokken (2011: 1568 / 87)

eerste waarn.: 11/3, Nieuw-Beijerland (MZ)

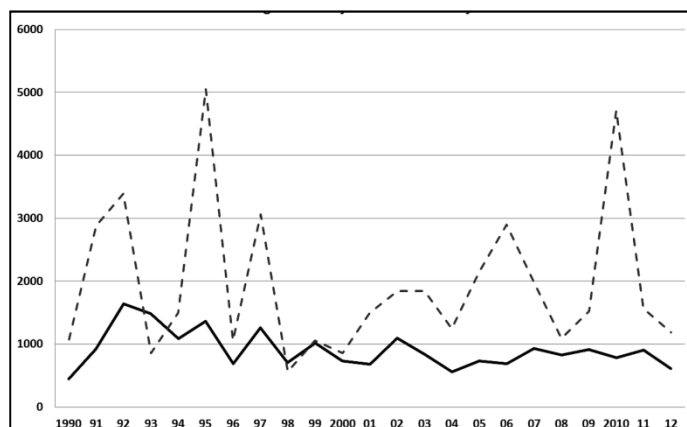
laatste waarn.: 28/10, Nieuw-Beijerland (HBe)

Klein geaderd witje:

641 exempl. in 61 km-hokken (2011: 905 / 71)

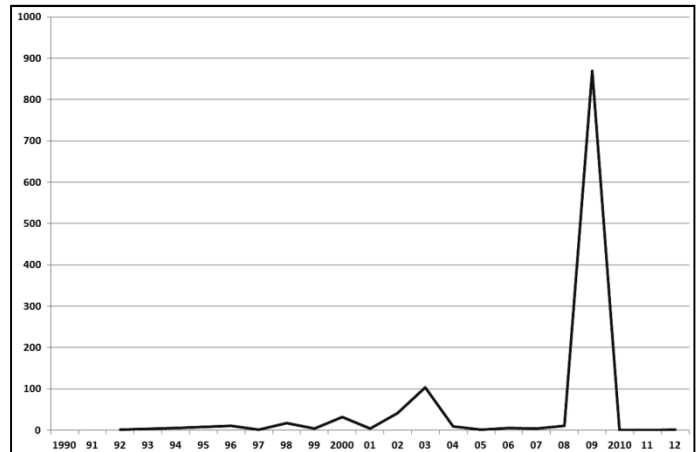
eerste waarn.: 27/3, Tiendgorzen (MBe)

laatste waarn.: 1/10, Borrekeken Trekdam (KvdB)

Oranje luzernevlinder (*Colias croceus*)

Als echte trekvlinder heeft deze vlinder “goede” en “slechte” jaren. In de afgelopen twee jaar was er geen enkele waarneming van de Oranje luzernevlinder (in de Hoeksche Waard). Dus prijzen we ons al gelukkig te kunnen melden dat er dit jaar weer twee gezien zijn en wel op Tiengemeten (Griendweipolder). Toch is dat nauwelijks te zien op nevenstaande grafiek omdat die twee in het niet vallen bij de geweldige “piek” in 2009, een geweldig jaar voor deze vlinder. Te zien is tevens dat ook 2003 een redelijk goed jaar was.

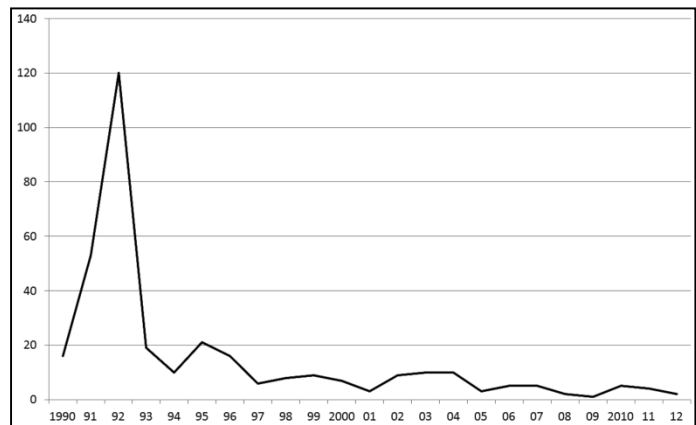
exempl. in 1 km-hok (2011: 0 / 0)

eerste en laatste waarn.: 21/8, Tiengemeten (RvdB)

Citroenvlinder (*Gonepteryx rhamni*)

Aan mensen buiten de Hoeksche Waard is moeilijk duidelijk te maken hoe zeldzaam deze vlinder voor ons wel is. Immers bijna overal is dit een bekende voorjaarsvlinder na de lange winterslaap. In de zomer verschijnt dan weer de nieuwe generatie die uiteindelijk overwintert.

Bij ons is merkwaardig genoeg alleen in 1992 een redelijk aantal Citroenvlinders te zien geweest. Alle jaren daarna bleef het beperkt tot slechts enkele. In 2012 zelfs slechts twee exemplaren!

2 exempl. in 2 km-hokken (2011: 4 / 4)

eerste waarn.: 17/5, Strijen (DvH)

laatste waarn.: 10/6, Goudswaard (MBe)

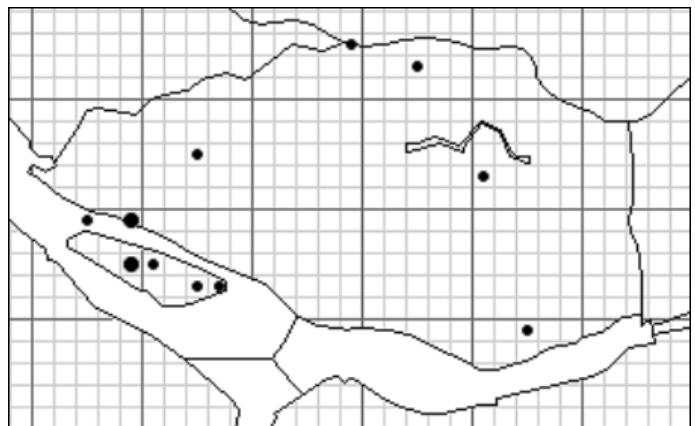
Kleine vuurvlinder (*Lycaena phlaeas*)

Het slechte weer in het voorjaar en een deel van de zomer was ongetwijfeld de oorzaak van het bescheiden aantal waarnemingen van dit toch kleurrijke vlindertje. In 2010 bereikte deze vlinder nog een hoogtepunt met 136 waarnemingen, in 2012 nog slechts 13, verdeeld over drie generaties. Een flink deel daarvan overigens op Tiengemeten.

13 exempl. in 11 km-hokken (2011: 33 / 22)

eerste waarn.: 17/5, Oudeland van Strijen (WK)

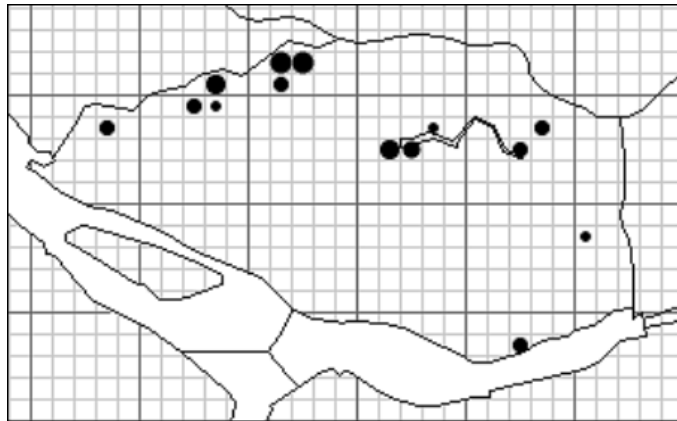
laatste waarn.: 19/10, Nieuwendijk (MBe)

Boomblauwtje (*Celastrina argiolus*)

Evenals voor de meeste vlinders was 2012 geen topjaar maar de ervaring heeft geleerd dat bij het Boomblauwtje er in feite sprake is van een voortdurende afwisseling van betere en slechtere, waarbij de betere zo om de drie, vier jaar optreden. 2011 was zo'n beter jaar dus ...

Opvallend is de merkwaardige verspreiding van de waarnemingen. Voornamelijk de noordelijke helft. Toeval?

De datum van eerste waarneming is een nieuw record (25/3) dat bovendien door twee waarnemers werd gescoord.

98 exempl. in 14 km-hokken (2011: 184 / 24)

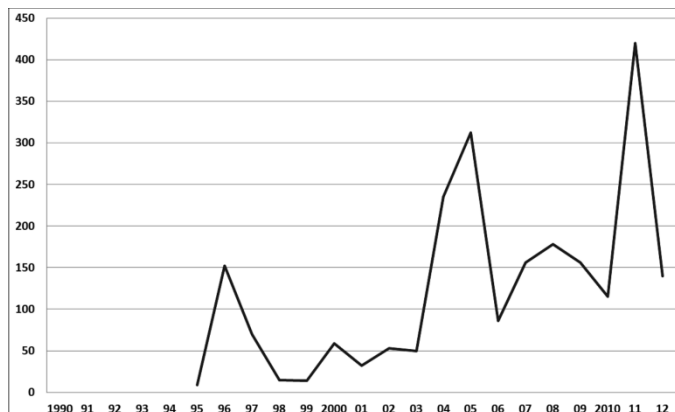
eerste waarn.: 25/3, Oud-Beijerland/Goudswaard (RvdB/GH)

laatste waarn.: 30/9, Oud-Beijerland (CvO)

Bruin blauwtje (*Aricia agestis*)**Rode Lijst: gevoelig**

Een veel minder goed jaar dan vorig jaar voor deze vlinder waarbij de derde waarneming al behoorde tot de tweede generatie (21/7). Zo slecht was de start. De eerste waarneming was met 24/5 ook al aan de late kant.

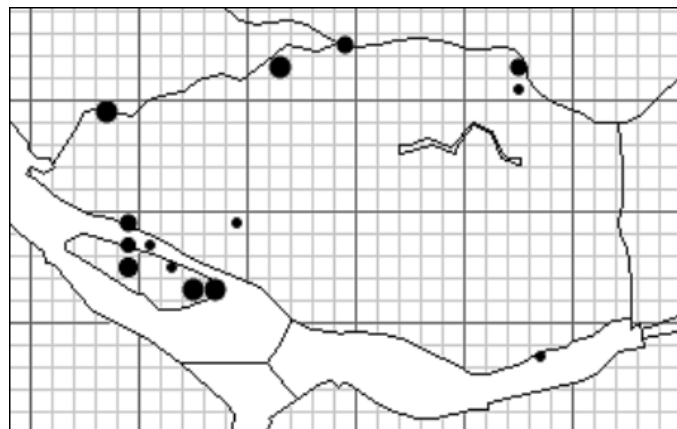
Toch vertoont de soort gemiddeld een opgaande lijn waarbij kan worden opgemerkt dat Tiengemetten daarbij een belangrijke inbreng heeft. Kennelijk voelt het Bruin blauwtje zich daar (weer) thuis.

140 exempl. in 14 km-hokken (2011: 420 / 31)

eerste waarn.: 24/5, Tiengemetten (RvdB-MZ)

laatste waarn.: 10/10, Tiengemetten (RvdB)

Icarus blauwtje (*Polyommatus icarus*)

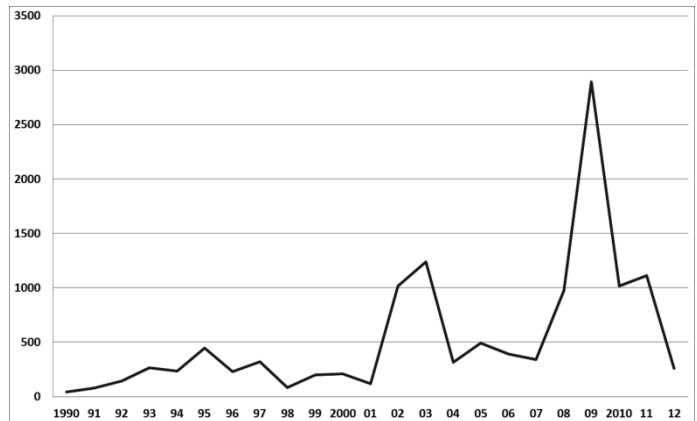
Nadat het Icarusblauwtje in 2009 een topjaar kende (waarbij een explosieve ontwikkeling op Tiengemetten een belangrijke rol speelde) is het snel bergaf gegaan met het Icarusblauwtje.

Konden we de laatste twee jaar nog spreken over een bovengemiddelde score gemeten over de volle periode van ruim 20 jaar, het resultaat van 2012 is het minste gemeten over ten minste de afgelopen elf jaar.

In feite is deze achteruitgang in al onze gebieden waar wij met eigen monitoring-routes een beetje de vinger aan de pols willen houden expliciet te zien.

Het blijft vooralsnog een algemeen vlindertje dat op veel plaatsen is te zien maar we zullen hem kritisch moeten blijven volgen.

258 exempl. in 35 km-hokken (2011: 1112 / 52)
eerste waarn.: 7/5, Nieuwendijk (TvB)
laatste waarn.: 19/10, Tiengemeten (RvdB-MZ)

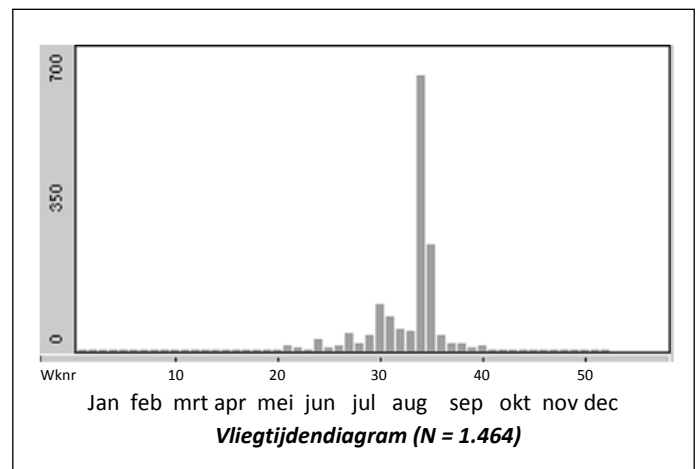
Atalanta (*Vanessa atalanta*)

Een topjaar voor de Atalanta waarvan we er overigens de afgelopen 20 jaar wel meer hebben gehad. De ervaring leert dat na zo'n hoge score er doorgaans een scherpe terugval volgt in het volgende jaar. Je bent maar gewaarschuwd!

Toch was het uiteraard een feest in bepaalde terreinen deze opvallende vlinder zo talrijk aan te treffen. Het bijzondere van dit jaar is dat de start er helemaal niet zo veelbelovend uitzag. In

dit geval is het slechte voorjaar kennelijk een buitenkansje geweest voor de rupsen die er voor hebben gezorgd dat eind augustus een hevige (maar ook korte) piek te zien is in het vliegtijdendiagram. Degenen die die dagen even niet keken zouden het verschijnsel zomaar gemist kunnen hebben.

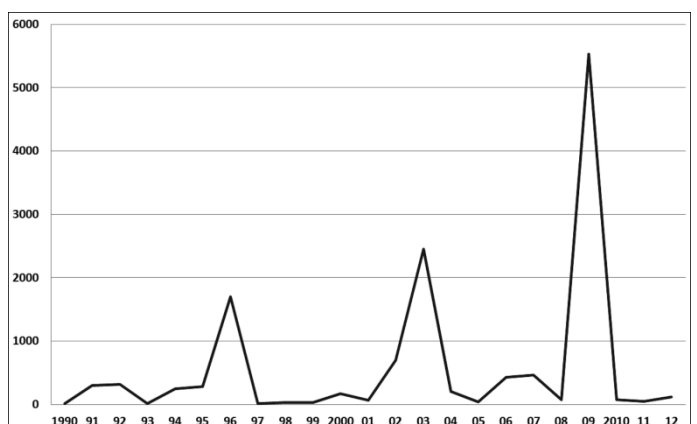
1.464 exempl. in 67 km-hokken (2011: 737 / 52)
eerste waarn.: 15/3, Borrekeem (KvdB)
laatste waarn.: 28/10, Strijensas (MK)

Distelvlinder (*Vanessa cardui*)

Topjaren bij de Distelvlinder zijn schaarser dan bij de Atalanta. De laatste, die overigens moeilijk zal zijn te verbeteren, was in 2009 en daarna werd het stiller. Dit jaar behoort met 114 exemplaren bepaald net tot de slechtste jaren maar op de grafiek valt deze opleving nauwelijks op. Wel kan nog gemeld worden dat de waarnemingen goed verspreid lagen over de gehele Hoeksche Waard.

114 exempl. in 34 km-hokken (2011: 47 / 27)
eerste waarn.: 1/5, Oudeland van Strijen/Tiengemeten (DvH/HBe)
laatste waarn.: 7/10, Korendijkse Slikken (GH)

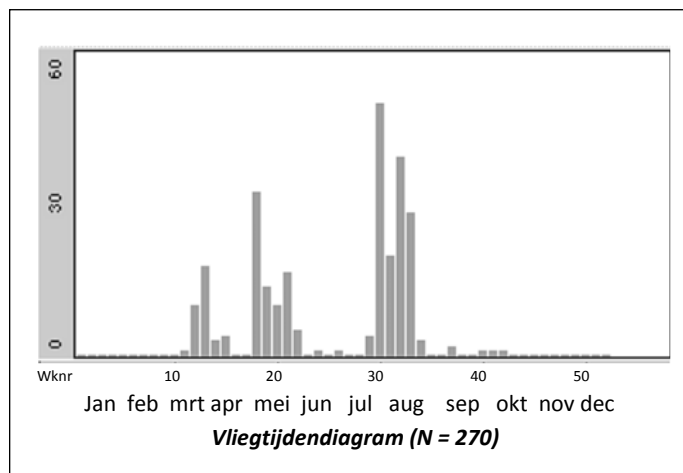
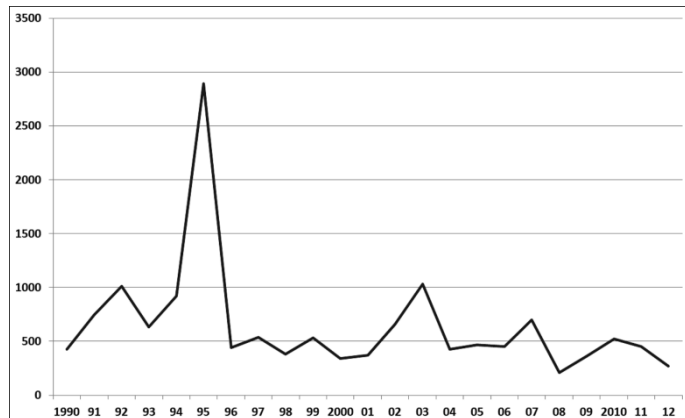

Dagpauwoog (*Aglaia io*)

De Dagpauwoog was in het verleden een veel algemenere vlinder die daar binnen nog extra goed jaren kende. De laatste jaren vertonen een zwak golvende lijn die een neerwaartse trend laat zien. Zo is 2012 alweer het tweede achtereenvolgende zwakkere jaar.

Kijken we naar het vliegtijdendiagram dan zien we daar een opbouw van steeds grotere generaties. De eerste top zijn de overwinterraars die daarna een tweede en een derde generatie leveren. Kijken we naar vorig jaar dan was daar het beeld precies omgekeerd: een enorme hoeveelheid overwinterraars waarna de tweede en derde generatie steeds zwakker werden. Op grond daarvan zouden we hoop kunnen putten voor de situatie volgend jaar!

270 exempl. in 49 km-hokken (2011: 453 / 60)
eerste waarn.: 11/3, Borrekeem (KvdB)
laatste waarn.: 19/10, Tiengemeten (RvdB-MZ)

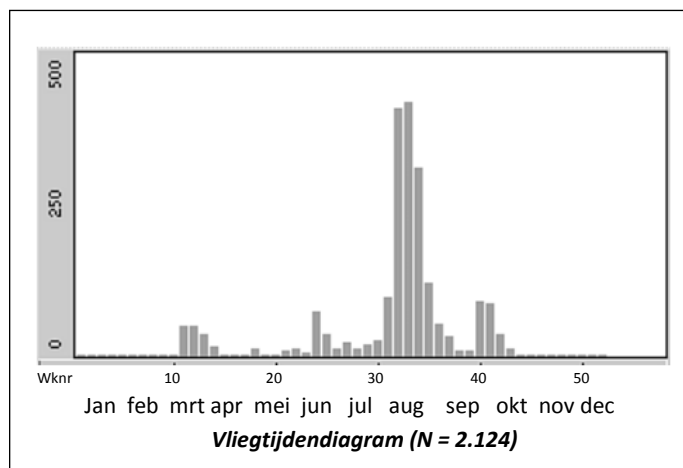
Kleine vos (*Aglaia urticae*)

De absolute winnaar en dus de meest waargenomen vlinder in 2012 zij het dat het aantal nog fors onder de top van 2011 ligt. De vlinder kon dan ook in feite overal in de Hoeksche Waard in grote aantallen worden gezien.

Hierbij is evenwel een vergelijking met het vliegtijdendiagram van de Atalanta op zijn plaats. Evenals daar bouwt de Kleine vos in het (slechte) voorjaar uiterst moeizaam een tweede generatie op waarna de echte zomergeneratie een geweldige opleving laat zien.

Op grond van deze samenwerking plus daarbij nog de inbreng van de Dagpauwoog keken eind augustus veel tuinliefhebbers met bloeiende buddleia terug op een zeer geslaagd vlinderjaar omdat deze pieken keurig samenvielen met de bloei van de vlinderstruik. Terwijl het toch eigenlijk zo'n slecht jaar was?

2.124 exempl. in 99 km-hokken (2011: 2.688 / 100)
eerste waarn.: 11/3, diversen
laatste waarn.: 14/11, Oud-Beijerland/Nieuw-Beijerland (HB/MZ)

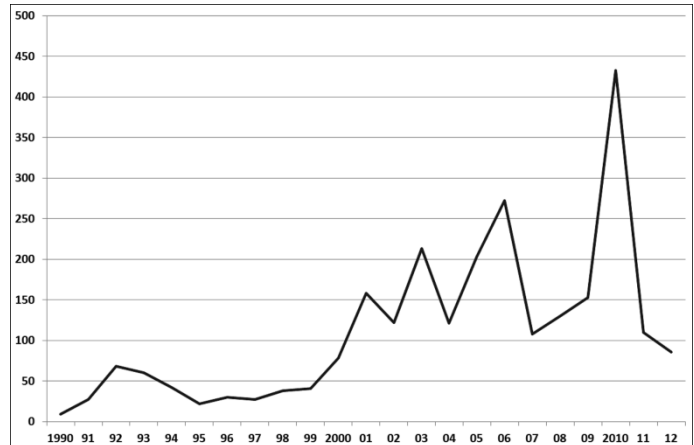
Gehakkelde aurelia (*Polygonia c-album*)

Zoals vorig jaar reeds werd opgemerkt lijkt de groei er bij deze toch opvallende vlinder danig uit.

Met 86 waargenomen exemplaren zitten we ver beneden het nog recent in 2010 behaalde maximum maar ook op het laagste niveau sinds 2000 toen juist een gestage groei startte.

Ook "in het veld" werd de vlinder node gemist (op Tiengemeten de laatste zeven jaar nooit waargenomen!).

86 exempl. in 20 km-hokken (2011: 110 / 29)
eerste waarn.: 19/3, Westmaas (PB)
laatste waarn.: 22/10, Strijensas (MK)

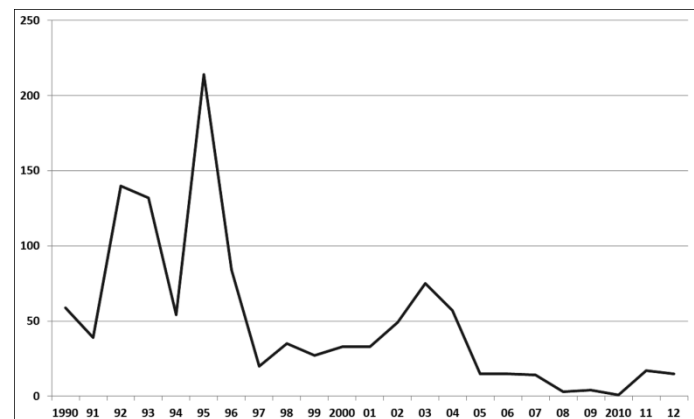

Landkaartje (*Araschnia levana*)

Helaas is de wederopstanding vorig jaar van dit interessante vlindertje (van 1 naar 17 exemplaren) niet gevolgd door een opgaand vervolg van deze lijn. Toch mogen de 15 exemplaren van dit jaar (verdeeld over zowel de voorjaars- als de zomergeneratie) niet als tegenvallend worden beoordeeld. Wel blijft het een kwetsbare situatie. Zeker als je bedenkt dat er in feite nog slechts twee locaties zijn waar deze vlinder thans nog vliegt: de Esscheplaat en Polder Trekdam bij 's-Gravendeel.

Wij zullen de ontwikkelingen goed moeten volgen. Van een eventuele derde generatie werd zowel vorig als dit jaar geen enkel exemplaar waargenomen.

15 exempl. in 3 km-hokken (2011: 17 / 6)
eerste waarn.: 13/5, Esscheplaat (KvdB)
laatste waarn.: 11/8, Esscheplaat (PB)

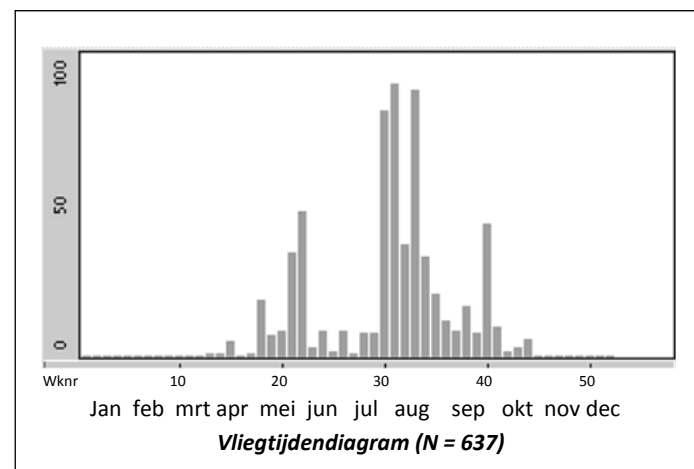

Bont zandoogje (*Parage aegeria*)

Het Bont zandoogje blijft zich op een hoog niveau handhaven. De afgelopen zes jaar was het aantal waargenomen exemplaren constant zo tussen de 600 en 800 waar deze vlinder tot ca. 2001 niet boven de 20 scoorde.

Daarnaast is de vlinder door het hele jaar en overal in de Hoeksche Waard te zien.

637 exempl. in 57 km-hokken (2011: 648 / 54)
eerste waarn.: 27/3, Nieuw-Beijerland (HBe), vroegste datum ooit!
laatste waarn.: 28/10, Heinenoord, Tunnelbos/Nieuw-Beijerland (CvO/HBe)

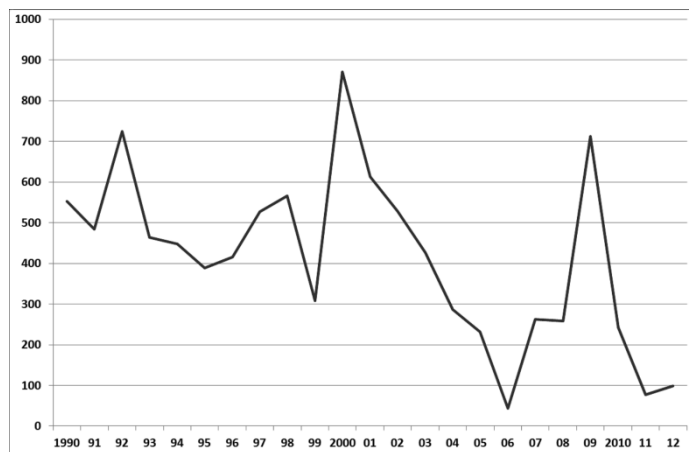
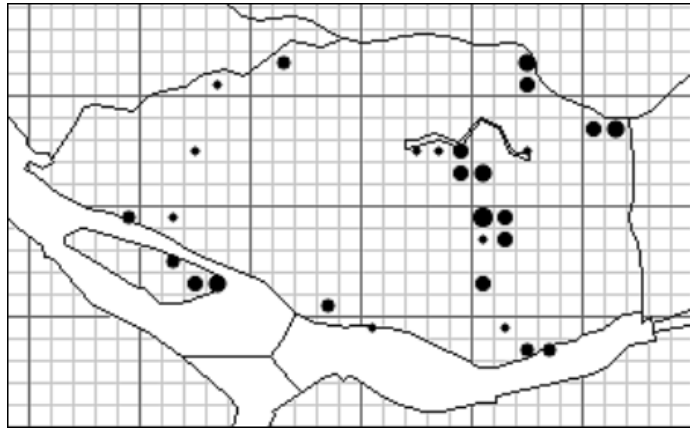

Argusvlinder (*Lasiommata megera*)

De Argusvlinder blijft een beetje een zorgenkindje. Ten opzichte van het wat verdere verleden is hij zeer ver teruggevallen. Daarna volgde een vrije val tot 2006 toen we nog slechts enkele tientallen (43) exemplaren telden. Een helaas korte opleving volgde in 2009 waarna de vlinder de laatste jaren weer op een bedenkkelijk niveau is aanbeland. Dit jaar iets beter dan vorig jaar maar toch zorgelijk.

Overigens is dit een landelijk probleem waarbij in grote delen van het land al geen Argusvlinder meer is te zien. De landelijke literatuur verwijst naar zuidwest Nederland waar de vlinder zich nog zou handhaven! Opvallend is dat bij ons met name het Oudeland van Strijen nog een goed populatie lijkt te tellen.

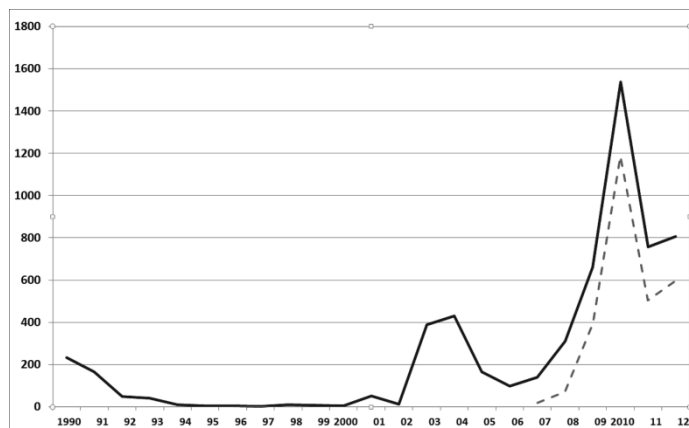
99 exempl. in 28 km-hokken (2011: 77 / 27)
eerste waarn.: 13/5, Esscheplaat (KvdB)
laatste waarn.: 19/10, Tiengemeten (RvdB-MZ)

Hooibeestje (*Coenonympha pamphilus*)

Van het Hooibeestje is bekend dat het een zeer moeilijke periode kende ongeveer samenvallend met de start van onze werkgroep (vanaf 1990). Dit betrof evenwel een landelijk (nogal onverklaard) verschijnsel waarbij het Hooibeestje jarenlang bijna op de nullijn bleef steken. Pas na 2002 leefde het Hooibeestje weer op.

Wat ons betreft volgde vanaf 2007 een geweldige opleving in waargenomen exemplaren. Zoekend naar de oorzaak daarvan hebben we de invloed van de waargenomen exemplaren op Tiengemeten apart in beeld gebracht (de gestippelde lijn in de grafiek). Die blijkt dus van substantieel belang. De natuurontwikkeling op Tiengemeten was dus zeer in het voordeel van het Hooibeestje. Overigens heeft het vlindertje daar buiten ook prima stand gehouden en is weer overal in de Hoeksche Waard waar te nemen. Maar vooralsnog het meest op Tiengemeten!

806 exempl. in 44 km-hokken (2011: 758 / 48)
eerste waarn.: 21/4, Oudendijk, HWL (HB), vroegste waarneming ooit!
laatste waarn.: 8/9, Heinenoord, GAP (DvH)

Oranje zandoogje (*Pyronia tithonus*)

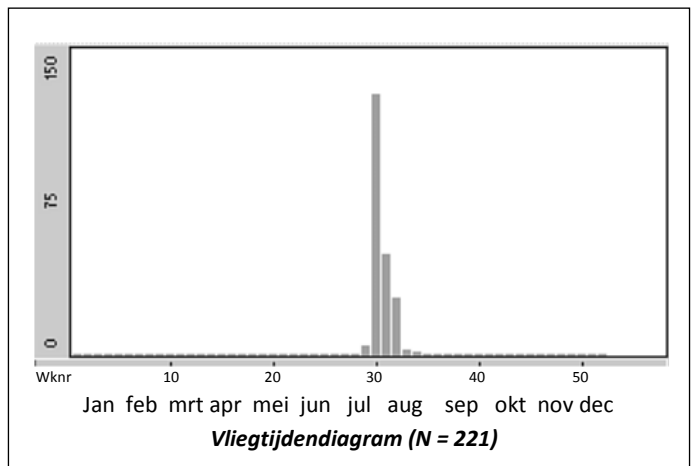
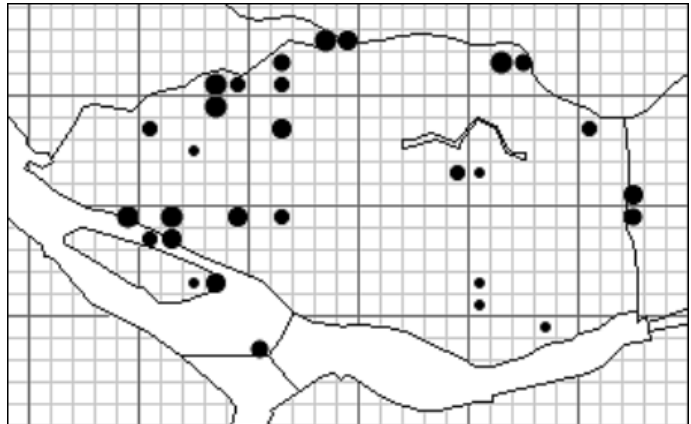
Met het Oranje zandoogje wil het nog maar niet helemaal goed komen. In de jaren negentig was het een zeer algemene vlinder maar het volgende decennium viel hij zeer ver terug.

Het aantal waargenomen exemplaren dit jaar is weliswaar een flink stuk meer dan vorig jaar maar algemeen is de vlinder zeker niet meer.

In tegenstelling met het Hooibeestje speelt Tiengemeten voor deze soort maar een uiterst bescheiden rol. In zeker opzicht is het een doelsoort voor Tiengemeten en als zodanig heeft het onze speciale aandacht maar naast enkele exemplaren in Weemoed komt de vlinder nauwelijks voor.

Heel kenmerkend is ook de relatief korte vliegperiode wat hem een karakteristiek vliegtijdendiagram oplevert.

221 exempl. in 29 km-hokken (2011: 134 / 28)
eerste waarn.: 18/7, Kuipersveer (EL)
laatste waarn.: 29/8, Heinenoord, GAP (TvB)

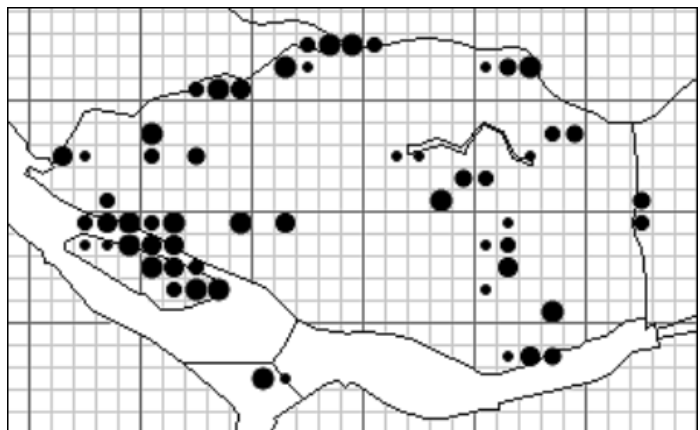

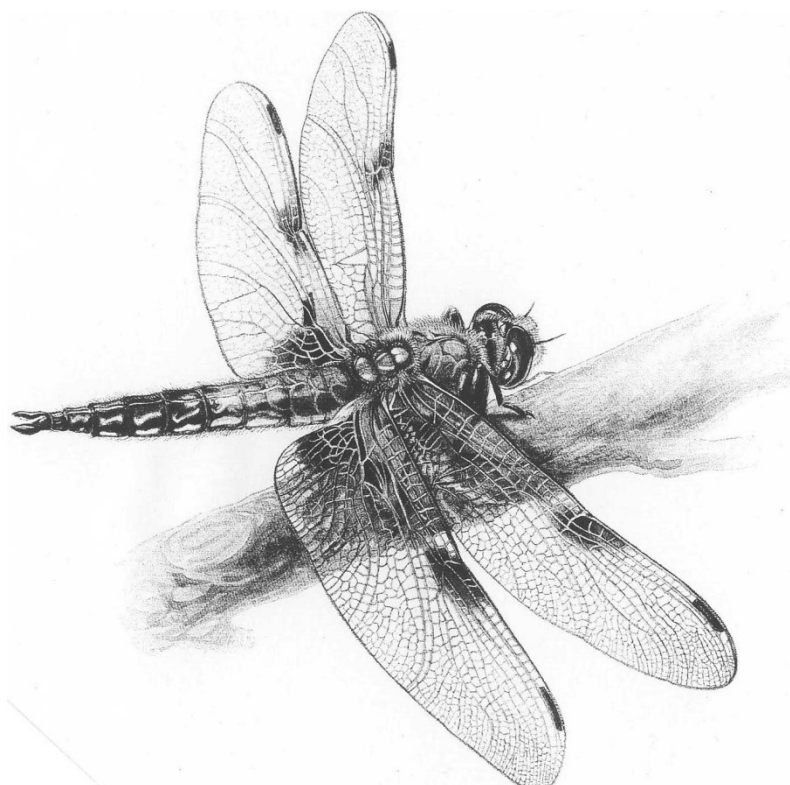
Bruin zandoogje (*Maniola jurtina*)

Een heel ander beeld dan het Oranje zandoogje. Vroeger was het Bruin zandoogje de zeldzame soort. De laatste tien jaar scoort het Bruin zandoogje echter steeds hoge aantallen waarnemingen. De vliegperiode is ook veel langer zij het dat de piek vrijwel op het zelfde moment valt.

Kennelijk is het gewenste habitat ook een ander. Want speelde het aandeel van het Oranje zandoogje op Tiengemeten nauwelijks een rol in het totaal van de Hoeksche Waard (ca. 3%), het Bruin zandoogje is op Tiengemeten ruimschoots aanwezig. Maar liefst 25% van het totale aantal zandoogjes in de Hoeksche Waard komt voor rekening van Tiengemeten.

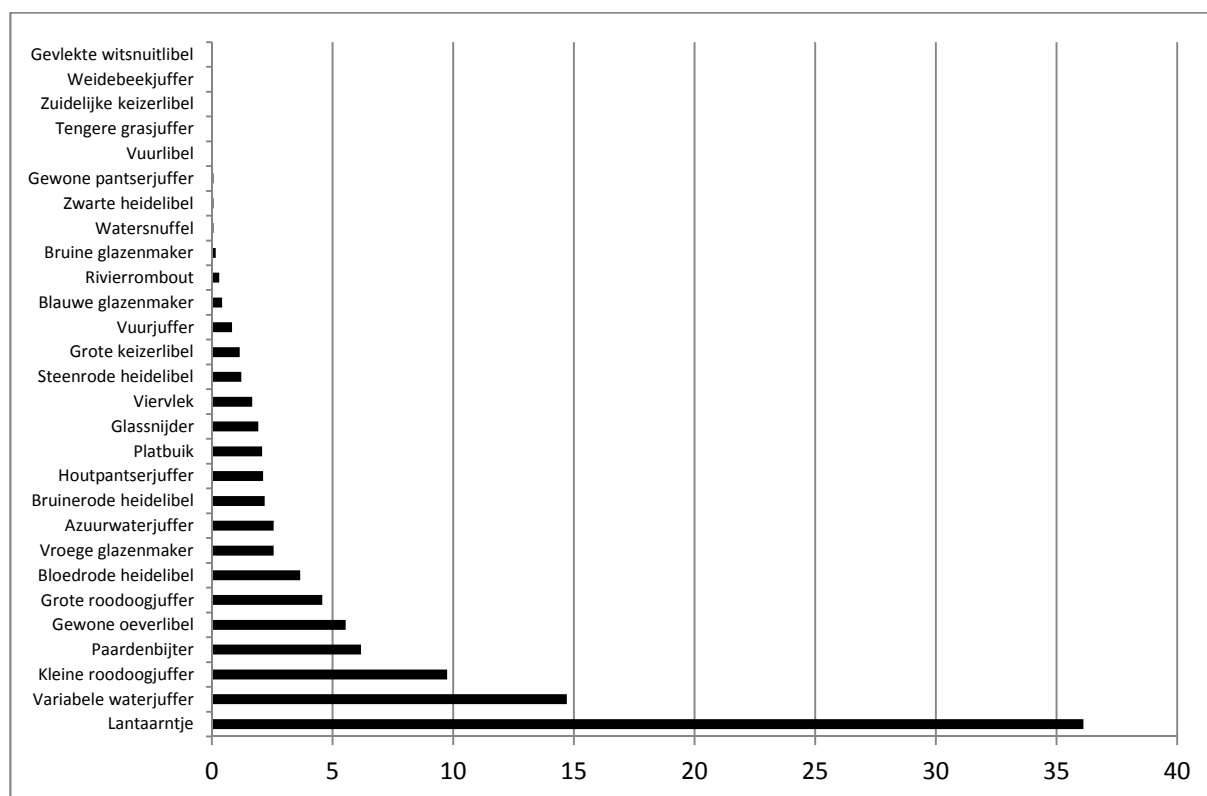
1212 exempl. in 57 km-hokken (2011: 1287 / 55)
eerste waarn.: 2/6, Puttershoek (JV)
laatste waarn.: 30/9, Oud-Beijerland, Spui (CvOB)

Vervlek

Procentuele verdeling van het totaal aantal waargenomen libellen in 2012 (N = 8.580)

Soort	Aantal exemplaren 2012	Aantal exemplaren 2011	Aantal exemplaren 2010	Windplaatsen 2012	km-hokken 2012	uur-hokken 2012	eerste waarn. 2012	waarnemer(s)	laatste waarn. 2012	waarnemer(s)	eerste waarn. ooit HW
Weidebeekjuffer	1	1		1	1	1	2-jun	R.Kruit	id.	KvdB	2-jun-2007/2012
Gewone pantserjuffer	5			2	1	1	23-jul	KvdB	13-aug		23-jul-2012
Houtpantserjuffer	182	128	440	64	20	11	3-jul	EL	23-okt	KvdB	4-jun-2003
Lantaarnje	3099	3033	4575	216	53	15	21-apr	HB	29-sep	RvdB	6-apr-2005
Tengere grasjuffer	2		1	2	1	1	28-mei	HB	19-aug	HB	22-apr-2007
Vuurjuffer	71	101	45	23	7	4	27-apr	MBi/RvdB	6-jul	MBi	9-apr-2007
Watersnuffel	6	2	4	4	4	3	13-jul	EL	1-aug	EL	18-mei-1998/2004
Azuurwaterjuffer	219	106	23	24	6	5	18-mei	RvdB	30-jul	HB	28-apr-2007
Variabele waterjuffer	1262	1207	1084	77	29	11	21-apr	HB	19-aug	HB	15-apr-2007
Grote roodoogjuffer	393	442	116	38	20	9	21-apr	HB	27-jun	MZ	21-apr-2012
Kleine roodoogjuffer	836	444	1389	33	16	10	26-jun	MBe	4-sep	HB	30-mei-2007
Blauwe glazenmaker	36	27	45	30	16	8	20-jul	MBi	11-nov	EL	1-jun-2006
Bruine glazenmaker	13	11	5	9	5	2	11-jul	EL	30-sep	KvdB	15-jun-2005
Vroege glazenmaker	219	107	167	75	31	12	21-mei	HB	4-sep	HB	25-apr-2011
Paardenbijter	530	381	635	93	40	13	26-jun	HB	23-okt	MK	8-jun-2002
Grote keizerlibel	99	65	122	49	21	11	29-mei	HB	4-sep	HB	7-mei-2009
Zuidelijke keizerlibel	2			2	1	1	28-jul	EL/MZ	1-aug	EL	28-jul-2012
Glassnijder	165	307	105	30	11	7	11-mei	MK	10-jun	KvdB	17-apr-2011
Platbuik	178	132	89	40	19	9	1-mei	KvdB	25-jul	EL	22-apr-2007
Vierlek	143	45	32	29	12	7	21-mei	KvdB	14-jun	HB	18-apr-2010
Gewone oeverlibel	476	686	804	104	46	16	25-mei	MBi	29-aug	WK/TvB	23-apr-2007
Vuurlibel	3		13	2	2	2	24-jul	D.Tempelman	25-jul	D.Tempelman	4-jun-2007
Zwarte heidelibel	6			1	1	1	13-aug	KvdB	id.		30-apr-2007
Bloedrode heidelibel	314	230	337	64	29	12	3-jul	EL	10-okt	RvdB/MBe	3-jun-2005
Bruinrode heidelibel	188	138	173	60	30	12	28-jun	MZ	27-okt	TvB	20-jun-2007
Steenrode heidelibel	105	108	102	32	21	10	13-jul	RvdB	14-okt	MBe	10-jun-2007
Gevlekte witsnuitlibel	1			1	1	1	28-mei	CvO	id.		28-mei-2012
Rivierrombout	26	39	11	16	2	2	14-jun	EL	24-aug	EL	4-jun-2007
Aantal soorten	28	22	23								

Soortbespreking libellen 2012

Weidebeekjuffer (*Calopteryx splendens*)

De Weidebeekjuffer blijft een zeer schaars waargenomen libel in de Hoeksche Waard. Dit jaar lukte het Rik Kruit er één goed voor de lens te krijgen op 2 juni in het oostelijke gedeelte van het bos op de Esscheplaat. De combinatie met de gele lis leverde een fraaie foto op!

Ook vorig jaar werd slechts één waarneming gemeld.

1 exempl. in 1 km-hok (2011: 1 / 1), Esscheplaat bos (R. Kruit)

Gewone pantserjuffer (*Lestes sponsa*) Nieuw!

De enige waarnemingen van deze libel in de Hoeksche Waard dateren van 1997 en 1999. Elk jaar één exemplaar. Gezien de mindere ervaring van toen beoordelen we deze vondsten toch als twijfelachtig. Het heeft ons anderszins wel altijd verbaast dat zo'n "gewone" pantserjuffer hier niet zou voorkomen.

Daarom doet het veel genoeg te kunnen melden dat, goed gedocumenteerd met foto's, bij het "ven" op de weide van de Esscheplaat maar liefst vijf exemplaren van de Gewone pantserjuffer konden worden genoteerd. Waaronder tandems. Dat houdt beloften in voor volgend jaar!

5 exempl. in 1 km-hok (2011: 0 / 0)

eerste waarn.: 23/7, Esscheplaat (KvdB)

laatste waarn.: 13/8, Esscheplaat (KvdB-HB)

Houtpantserjuffer (*Lestes viridis*)

Alhoewel iets meer waarnemingen dan vorig jaar hebben we in het verleden betere jaren voor de Houtpantserjuffer gekend (maar ook vele mindere!). Deze pantserjuffer blijft dus redelijk gemiddeld presteren.

182 exempl. in 20 km-hokken (2011: 128 / 16)

eerste waarn.: 3/7, Kuipersveer (EL)

laatste waarn.: 23/10, H'oord Tunnelbos (KvdB)

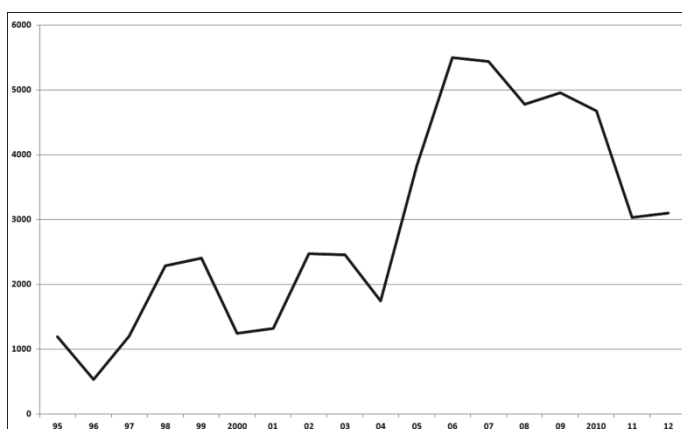
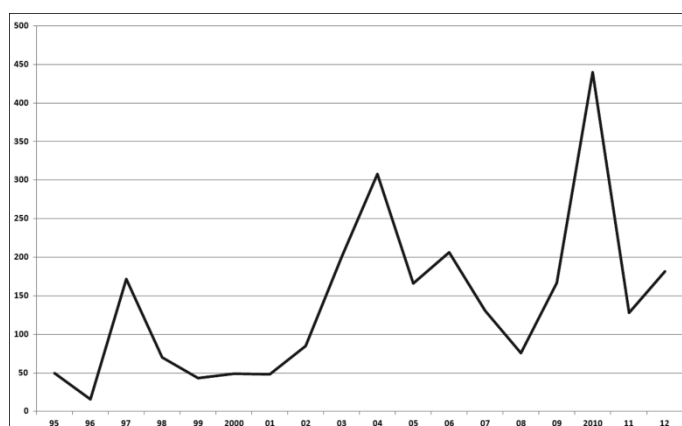
Lantaarntje (*Ischnura elegans*)

Bijna gelijkblijvende cijfers met vorig jaar en daarmee de meest waargenomen libel in de Hoeksche Waard (zoals ieder jaar). Ook de verspreiding is onverminderd ruim over de gehele Waard inclusief Tiengemeten. Toch kende deze juffer in het recente verleden een serie "rijkere" jaren of moeten we dit aan verhoogde waarnemingsactiviteit toeschrijven?

3.099 exempl. in 53 km-hokken (2011: 3.033 / 50)

eerste waarn.: 21/4, Oudendijk, HWL (HB)

laatste waarn.: 29/9, Oud-Beijerland (RvdB)

Tengere grasjuffer (*Ischnura pumilio*)

Twee waarnemingen van dit nauw aan het Lantaarntje verwante juffertje op exact dezelfde locatie maar wel met een tussenpoos van twaalf weken. Voeg daarbij het feit dat de eerste waarneming een eiafzettend vrouwtje betrof dan zou met enige fantasie de tweede waarneming een directe nakomeling van de eerste kunnen zijn. Bekend is dat in elk geval deze soort wel binnen één jaar twee generaties kan voortbrengen.

Het gaat bij deze libel vooral om open, wat moerasachtige oeverbegroeiing. Buiten de Hoeksche Waard (b.v. de Dintelse Gorzen) hebben we veel meer ervaring met deze juffer.

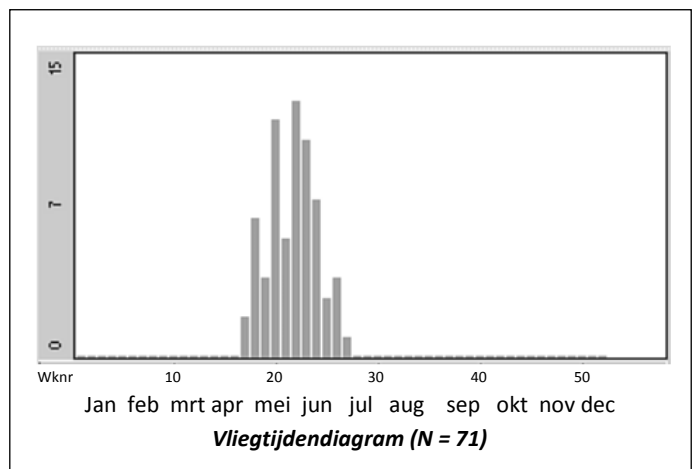
2 exempl. in 1 km-hok (2011: 0 / 0)

eerste waarn.: 28/5, Polder Groot Koninkrijk (HB)

laatste waarn.: 19/8, Polder Groot Koninkrijk (HB)

Vuurjuffer (*Pyrrhosoma nymphula*)

Alhoewel ook dit jaar de Vuurjuffer in een flink aantal weer werd waargenomen viel hij wel zo'n 30% terug ten opzichte van vorig jaar. Het is bovendien duidelijk dat daarbij de tuinvijvers nog steeds favoriet zijn (althans bij de waarnemers). De Vuurjuffer werd dit jaar maar weinig gemeld van natuurlijke waters. Zo ontbrak hij op de Esscheplaat. Wel kon dankzij de tuinmeldingen een goed vliegtijdendiagram worden samengesteld.

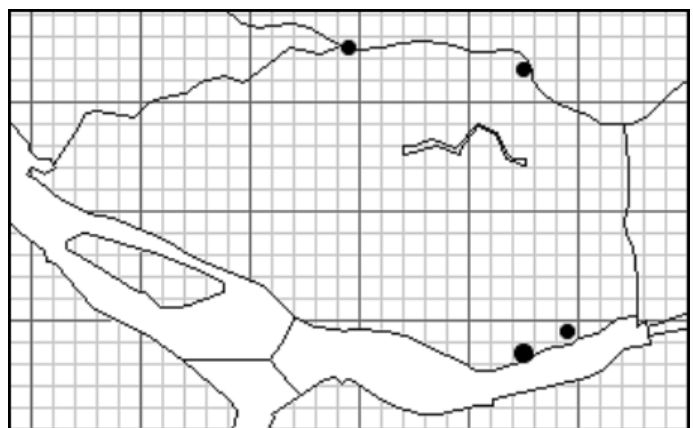
71 exempl. in 7 km-hokken (2011: 101 / 9)

eerste waarn.: 27/4, Oud-Beijerland (MBi/RvdB)

laatste waarn.: 6/7, Oud-Beijerland (MBi)

Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*)

Elders in het land kan deze libel massaal worden waargenomen op diverse voedselarme wateren. Vooral zure vennen en plassen. Voor de Hoeksche Waard blijkt dit een moeilijk biotoop en dus is de Watersnuffel maar beperkt waarneembaar bij ons. De meeste exemplaren (3!) werden gezien op het plasje op de weide van de Esscheplaat. Andere locaties waren De Staart, Kuipersveer en de APL-polder ("ijsbaan").

6 exempl. in 4 km-hokken (2011: 2 / 2)

eerste waarn.: 13/7, Oud-Beijerland, De Staart (EL)

laatste waarn.: 1/8, Kuipersveer (EL)

Azuurwaterjuffer (*Coenagrion puella*)

Was de toename van waarnemingen van de Azuurwaterjuffer vorig jaar (van 23 exemplaren in vier km-hokken in 2010 naar 106 in acht km-hokken in 2011) al verrassend, dat dit aantal in 2012 zou verdubbelen was meer dan we verwachtten. Overigens is het aantal km-hokken daarbij iets teruggefallen. Kennelijk zijn de concentraties ter plaatse toegenomen. Opgemerkt kan nog worden dat de toename van de Azuurwaterjuffer voorsnog niet ten koste gaat van de Variabele waterjuffer.

219 exempl. in 6 km-hokken (2011: 106 / 8)

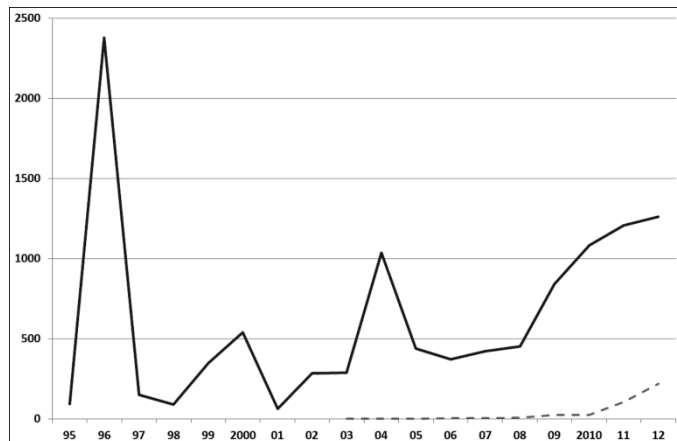
eerste waarn.: 18/5, Oud-Beijerland (RvdB)

laatste waarn.: 30/7, 's-Gravendeel (HB)

Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*)

De vanouds op vele plaatsen in soms grote aantallen aanwezige waterjuffer in de Hoeksche Waard. Deze plaatsen zijn veelal de traditionele locaties maar dit jaar werden ook grote concentraties gezien in de natuurontwikkeling rond het plan Argusvlinder (WOP-3).

Nevenstaande grafiek laat een voortdurende stijgende lijn zien voor het aantal Variabele waterjuffers met daarin ook de (naar verhouding dus nog bescheiden) lijn voor de Azuurwaterjuffer (gestippeld) die zijn opmars dus pas rond 2003 begon maar desondanks de laatste jaren een enorme spurt neemt.

1.262 exempl. in 29 km-hokken (2011: 1.207 / 28)

eerste waarn.: 21/4, Oudendijk, HWL (HB)

laatste waarn.: 19/8, Polder Groot Koninkrijk (HB)

Grote roodoogjuffer (*Erythromma najas*)

De Grote roodoogjuffer heeft zich nagenoeg op het niveau van vorig jaar gehandhaafd en dat is al een stuk meer dan alle voorgaande jaren. Nieuw was deze libel dit jaar b.v. op Tiengemeten.

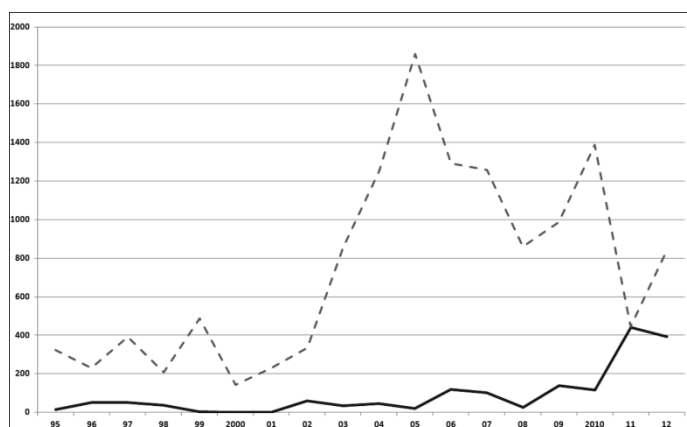
Ter vergelijking hebben we in de nevenstaande grafiek ook de ontwikkeling van de Kleine roodoogjuffer getoond (gestippelde lijn) die dus vanaf het begin al veel talrijker was maar daarnaast een nogal grillig verloop laat zien. Zoals bekend vliegen beide roodoogjuffers in feite na elkaar: in het voorjaar de Grote roodoogjuffer gevolgd door de Kleine in de zomer.

393 exempl. in 20 km-hokken (2011: 442 / 22)

eerste waarn.: 21/4, Oudendijk, HWL (HB),

vroegste waarneming ooit

laatste waarn.: 27/6, Nieuw-Beijerland, Kreek (MZ)

Kleine roodoogjuffer (*Erythromma viridulum*)

Zoals bovenstaande grafiek al laat zien: een fors herstel ten opzichte van vorig jaar maar nog lang niet terug op het niveau van de jaren rond 2005. Opvallend in de verspreiding zijn de concentraties langs de noordwest rand van de Hoeksche Waard (Oud-Beijerland, Nieuw-Beijerland, Goudswaard) en dit jaar nauwelijks aanwezig in het Oudeland van Strijen en ontbrekend op Tiengemeten.

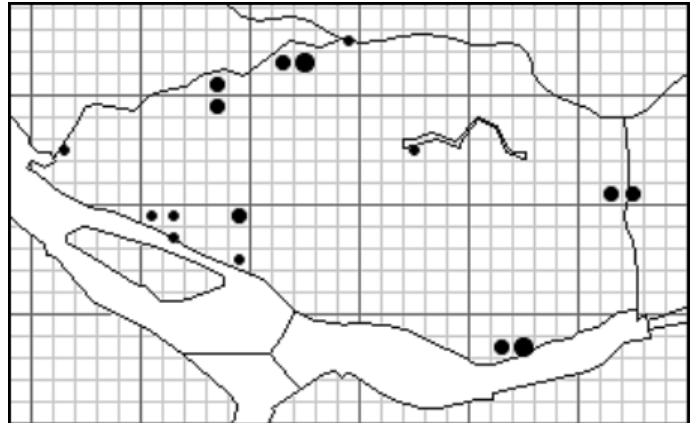
836 exempl. in 16 km-hokken (2011: 444 / 21)

eerste waarn.: 26/6, Nieuw-Beijerland (MBe)

laatste waarn.: 4/9, Oud-Beijerland, (HB)

Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*)

Een toch niet zo'n zeldzame libel met een verspreiding over de gehele Hoeksche Waard maar de laatste jaren helaas in mindere aantallen. De Blauwe glazenmaker is vooral gebonden aan tuinen en vochtige bossen en is gekenmerkt door zwevende vlucht laag over de grond. Daarbij is hij vaak de prooi van katten.

36 exempl. in 16 km-hokken (2011: 27 / 11)

eerste waarn.: 20/7, Oud-Beijerland (MBi)

laatste waarn.: 11/11, Esscheplaat, (EL)

Bruine glazenmaker (*Aeshna grandis*)

Gemeten over de afgelopen 15 jaar zijn de dit jaar dertien waargenomen exemplaren een bovengemiddeld aantal.

De Bruine glazenmaker werd altijd al in hoofdzaak in de noordoostelijk hoek van de Hoeksche Waard gezien maar dit jaar zijn alle waarnemingen gedaan in een smalle strook langs Oude Maas en Dordtsche Kil. Van Kuipersveer tot en met de Polder Trekdam.

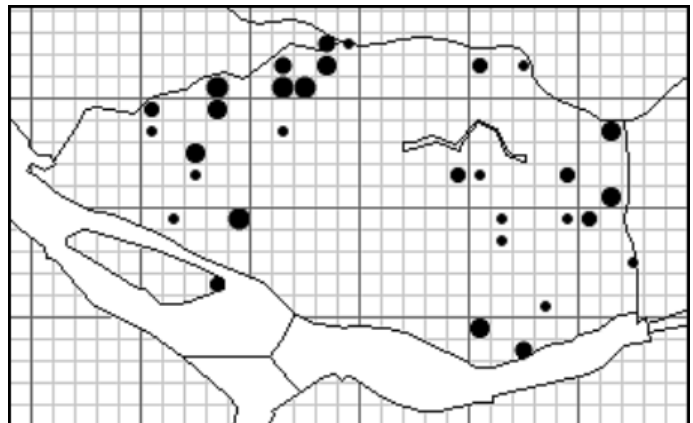
13 exempl. in 5 km-hokken (2011: 11 / 6)

eerste waarn.: 11/7, Kuipersveer (EL)

laatste waarn.: 30/9, Polder Trekdam (KvdB)

Vroege glazenmaker (*Aeshna isoteles*)

Tegenwoordig wijd verspreid en over een flinke periode is deze nieuwe libel waar te nemen. Dit jaar in een nieuw record aantal. Dit heeft tevens tot gevolg dat deze libel niet meer voorkomt in de nieuwe Rode Lijst. De helft van het totaal werd gezien in week 22 (27/5 – 2/6).

219 exempl. in 31 km-hokken (2011: 107 / 25)

eerste waarn.: 21/5, Oudeland Noord (HB)

laatste waarn.: 4/9, Oud-Beijerland, Boezem (HB)

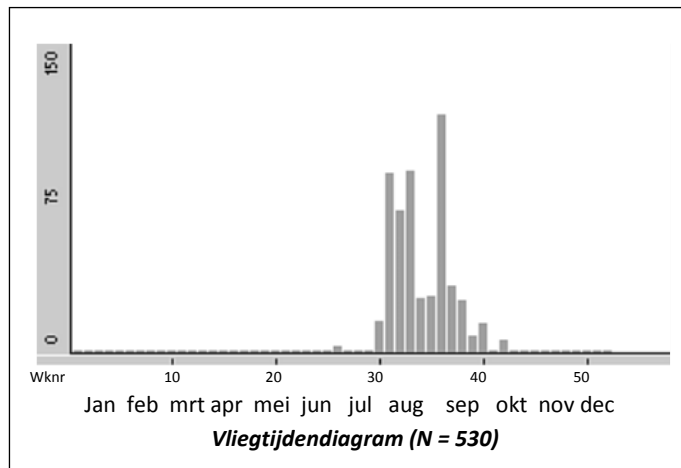
Paardenbijter (*Aeshna mixta*)

Deze algemene libel strijdt met de Gewone oeverlibel om de eerste plaats bij de “echte” libellen. De vliegtijd verschilt echter aanzienlijk. De Paardenbijter heeft als hoofdvliegtijd eind juli tot eind september terwijl de Gewone oeverlibel meer een zomerbeest is. Overigens is het gedrag en habitat ook nogal verschillend.

530 exempl. in 40 km-hokken (2011: 381 / 35)

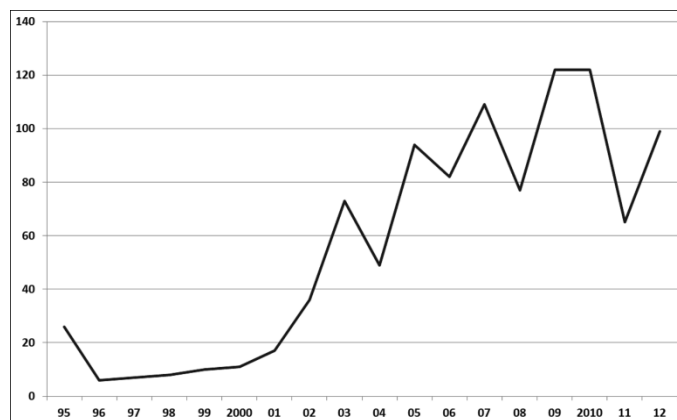
eerste waarn.: 26/6, Oud-Beijerland, Boezem (HB)

laatste waarn.: 23/10, Strijensas (MK)

Grote keizerlibel (*Anax imperator*)

Een mooi herstel van deze grootste Nederlandse libel die iedereen toch imponeert met zijn statige vlucht.

De verspreiding is nogal georiënteerd op de westelijke helft van de Hoeksche Waard (inclusief Tiengemeten) terwijl de toch geruime vliegtijd wordt gedomineerd door week 30 (22/7 – 28/7) waarin meer dan de helft van de waarnemingen werd gedaan.

99 exempl. in 21 km-hokken (2011: 65 / 25)

eerste waarn.: 29/5, Oud-Beijerland, Randweg rotonde (HB)

laatste waarn.: 4/9, Oud-Beijerland, Boezem (HB)

Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*) Nieuw!

Een geweldige vondst! En met goede foto's gedocumenteerd. De eerste meldingen zijn van ca. 25 juli bij Kuipersveer. Op 28 juli wordt de libel door Esther Linnartz vastgelegd terwijl ook Marion Zondervan op dat moment kans ziet een foto van deze zeldzame migrant te maken. Op 1 augustus wordt er opnieuw een officiële melding op Waarneming.nl gedaan door Esther waarvan we niet uitsluiten dat het om hetzelfde exemplaar gaat.

Dit maakt het kijken naar libellen extra spannend. De kans op zwervers van veraf bestaat altijd.

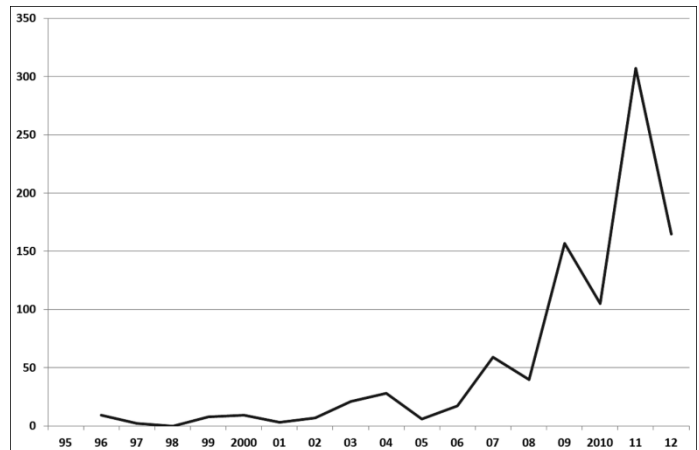
2 exempl. in 1 km-hok, 25/7 – 1/8 Kuipersveer (EL / MZ)

Glassnijder (*Brachytron pratense*)

Dat het goed ging met de Glassnijder konden we vorig jaar al berichten. Maar ook landelijk heeft de Glassnijder een succesvolle ontwikkeling doorgemaakt. Dit heeft er toe geleid dat ook deze libel niet meer de steun van een plaats op de Rode Lijst nodig heeft. Een bewijs dat het met de libellen in het algemeen in Nederland beter gaat (zie ook Vroege glazenmaker en toch een flink aantal nieuwe soortwaarnemingen in de Hoeksche Waard).

De Glassnijder deed vorig jaar wel een stapje terug maar beleefde ondanks dat toch nog het op één na beste jaar ooit in de Hoeksche Waard. De vliegperiode van de Glassnijder is in feite maar een korte. Bij ons hoogstens 6 weken waarbij 163 van de 165 exemplaren binnen drie weken (weeknr. 20 t/m 22 = ca. tweede helft mei) werden waargenomen. We blijven hem actief volgen!

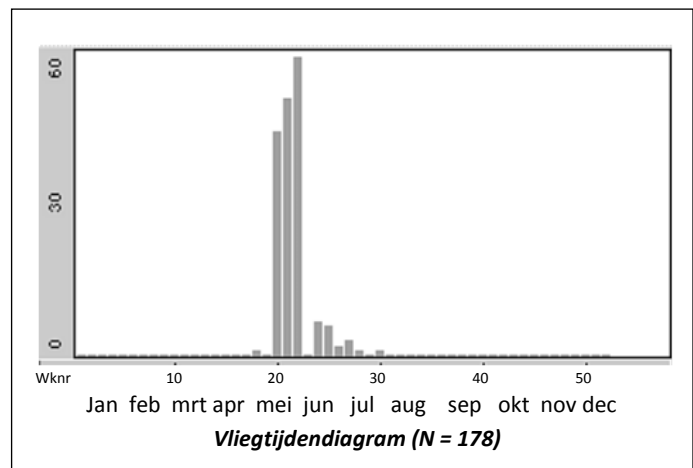
165 exempl. in 11 km-hokken (2011: 307 / 15)
eerste waarn.: 11/5, Puttershoek, GAP (MK)
laatste waarn.: 10/6, Borrekeken (KvdB)

Platbuik (*Libellula depressa*)

Ook een libel die het erg voor de wind gaat. Sinds 2000 een in feite sterk stijgende lijn van waarnemingen die bovendien over de gehele Hoeksche Waard zijn verspreid. De Platbuik stelt kennelijk minder specifieke eisen aan zijn leef milieu dan de Glassnijder. Wel zijn ook hier bijna alle waarnemingen samengeperst in dezelfde drie weken (nrs. 20 t/m 22) als bij de Glassnijder maar is het totaal toch verdeeld over een veel langere periode (1 mei t/m 25 juli).

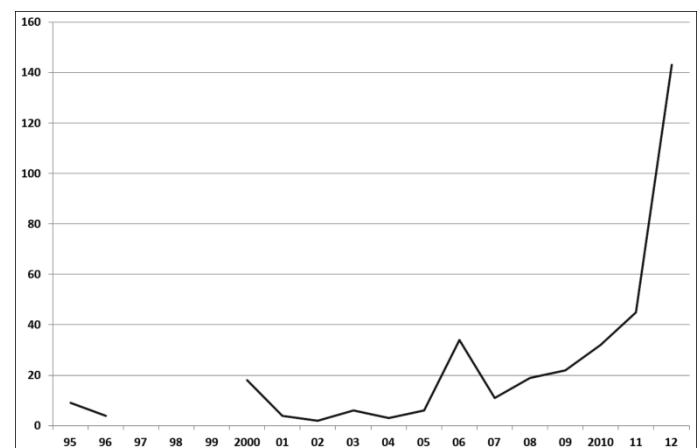
178 exempl. in 19 km-hokken (2011: 132 / 24)
eerste waarn.: 1/5, Esscheplaat (KvdB)
laatste waarn.: 25/7, Kuipersveer (EL)

Viervlek (*Libellula quadrimaculata*)

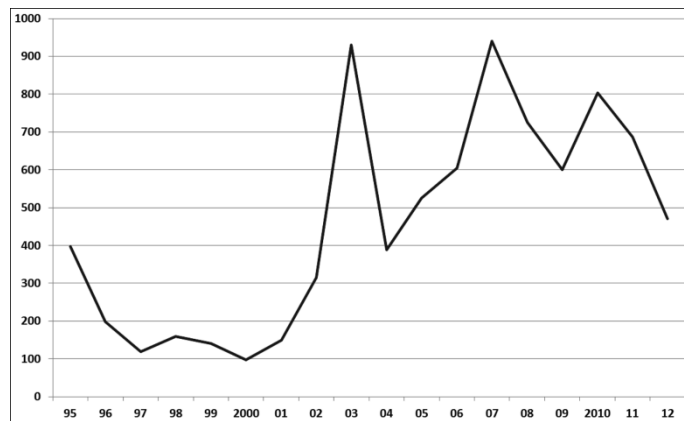
De laatste jaren vertoont de Viervlek een stijging in waargenomen aantallen die sterk vergelijk is met de Platbuik, zij het nog extremer. Zijn record over 2011 werd maar liefst verbeterd met een factor 3 (van 45 naar 143). Bovendien op drie na waargenomen binnen het verloop van slechts twee weken (tweede helft mei). De Viervlek laat een redelijke verspreiding over de gehele Hoeksche Waard zien, waarbij Tiengemetten zeker niet wordt vergeten. Het aantal km-hokken vanwaar de Viervlek werd vermeld verdubbelde (van 6 naar 12).

143 exempl. in 12 km-hokken (2011: 45 / 6)
eerste waarn.: 21/5, Esscheplaat (KvdB)
laatste waarn.: 14/6, Tiengemetten Weelde (HB)

Gewone oeverlibel (*Orthetrum cancellatum*)

De Gewone oeverlibel lijkt een niveau van verzadiging te hebben bereikt. Een toch algemene libel die overal kan worden waargenomen verspreid over een lange vliegperiode met de nadruk op de tweede helft van juli en augustus. Het aantal waargenomen exemplaren blijft vorig jaar achter bij wat we gewend waren. Op grond van de getoonde grafiek ;lijkt een opleving voor het komende jaar binnen de verwachting te liggen. Overigens ook goed vertegenwoordigd op Tiengemeten.

476 exempl. in 46 km-hokken (2011: 686 / 40)

eerste waarn.: 25/5, Oud-Beijerland (MBi)

laatste waarn.: 29/8, Oudeland van Strijen / Nieuwendijk (WK/TvB)

Vuurlibel (*Crocothemis erythraea*)

Alhoewel we al vorig jaar moesten melden dat er van de grote hausse van Vuurlibellen in de Hoeksche Waard vanaf 2005 niets meer over was werden we dit jaar verrast door twee meldingen op Waarneming.nl met een hoog betrouwbaarheidsgehalte.

Op Tiengemeten werden door David Tempelman (mogelijk tijdens zijn onderzoek naar Kokerjuffers voor EIS-Nederland) op twee locaties in totaal drie Vuurlibellen waargenomen waarvan één eiafzettend. Volledigheidshalve nemen we deze waarnemingen graag mee in dit rapport. Voor ons uiteraard reden daar goed naar uit te zien.

3 exempl. in 2 km-hokken (2011: 0 / 0)

eerste waarn.: 24/7, Tiengemeten Weelde (D.Tempelman)

laatste waarn.: 25/7, Tiengemeten Wildernis (D.Tempelman)

Zwarte heidelibel (*Sympetrum danae*)

Niet helemaal nieuw maar toch voor het eerst sinds drie jaar geleden werden er op 13 augustus weer Zwarte heidelibellen op de Esscheplaat waargenomen. Op min of meer dezelfde plek waar we in 2009 een copula konden fotograferen werden dit jaar maar liefst zes exemplaren bij het plasje op de weide van de Esscheplaat waargenomen. Over een daadwerkelijk verband tussen deze waarnemingen kunnen we alleen maar speculeren! Wel is het zaak de locatie te koesteren gezien ook het resultaat daarvan bij enkele andere soorten.

6 exempl. in 1 km-hok (2011: 0 / 0)

eerste waarn.: 13/8, Esscheplaat (KvdB-HB)

laatste waarn.: id.

Bloedrode heidelibel (*Sympetrum sanguineum*)

Ten opzichte van vorig jaar wel weer een flinke verbetering in het aantal waargenomen exemplaren maar bezien over het totaal van de afgelopen jaren niet mee dan een gemiddelde. Net als bij de Gewone oeverlibel lijkt hier een zekere verzadiging ingetreden. Duidelijk is wel dat de Bloedrode heidelibel bij ons de meest algemene heidelibel is. Gevolgd door de Bruinrode en de Steenrode

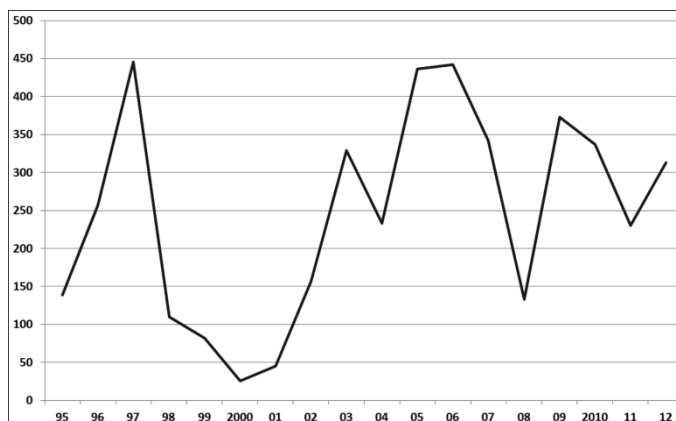
waarvan de waargenomen aantallen niet los van elkaar mogen worden gezien. De mogelijkheid van verwarring ligt redelijk dicht voor de hand.

Uit de vliegtijdendiagrammen zou kunnen blijken dat de Bloedrode heidelibel iets eerder vliegt dan de twee andere familieleden.

314 exempl. in 29 km-hokken (2011: 230 / 26)

eerste waarn.: 3/7, Kuipersveer (EL)

laatste waarn.: 10/10 Tiengemeten Wildernis / Nieuw-Beijerland (RvdB/MBe)

Bruinrode heidelibel (*Sympetrum striolatum*)

Steenrode heidelibel (*Sympetrum vulgatum*)

Afgaande op de ontvangen meldingen heeft de Bruinrode heidelibel het dit jaar aanzienlijk beter gedaan dan vorig jaar. Maar ook is het verschil met de waarnemingen van de Steenrode heidelibel fors. Ook de verspreiding, gemeten naar het aantal km-hokken is dit jaar bijna 50% toegenomen ten opzichte van vorig jaar. Daarbij ligt een zwaar accent op de westelijke helft van de Hoeksche Waard. De vliegtijd van de Bruinrode heidelibel blijkt ook een bredere basis te hebben. Dit wil zeggen dat de top vrijwel samenvalt met die van de Steenrode heidelibel maar dat begin en eindpunt verder uit elkaar liggen bij de Bruinrode dan bij de Steenrode heidelibel.

Het lijkt noodzakelijk daar nog eens heel speciaal aandacht aan te besteden en de waarnemingen zeer kritisch tegen het licht te houden. De soorten zijn makkelijk door elkaar te halen!

Bruinrode heidelibel

188 exempl. in 30 km-hokken (2011: 138 / 22)

eerste waarn.: 28/6, Nieuw-Beijerland (MZ)

laatste waarn.: 27/10, Nieuwendijk (TvB)

Steenrode heidelibel

105 exempl. in 21 km-hokken (2011: 108 / 20)

eerste waarn.: 13/7, Oud-Beijerland (RvdB)

laatste waarn.: 14/10, Nieuwendijk (MBe)

Gevlekte witsnuitlibel (*Leucorrhinia pectoralis*) Nieuw!

Rode Lijst: Kwetsbaar

Eén van de grote verrassingen dit jaar was wel de waarneming van een Gevlekte witsnuitlibel. Cees van Oostende was op 28 mei de ontdekker van een mannetje van deze soort op de plas bij de Randwegrotonde in Oud-Beijerland. Deze locatie is inmiddels bij ons beroemd om de populatie Vuurlibellen die daar enkele jaren verbleef (en we nu node missen), naast overigens nog vele andere soorten libellen. Een plas met veel potentie!

Cees wist enkele fraaie foto's te maken zodat de vondst tevens goed gedocumenteerd is. Nu nog hopen dat het niet bij het ene mannetje is gebleven

Overigens werden er dit jaar op nog al wat plaatsen buiten het gebruikelijke vlieggebied van deze libel waarnemingen van de Gevlekte witsnuitlibel gedaan. De Gevlekte witsnuitlibel wordt een "goedontwikkeld zwerfgedrag" toegeschreven waardoor hij redelijk in staat is zich op nieuwe locaties te vestigen. Wel kan de soort weer even vlug verdwijnen

1 exempl. in 1 km-hok, 28/5, Oud-Beijerland (CvO)

Rivierrombout (*Gomphus flavipes*)

De Rivierrombout begint alweer een beetje zijn exclusiviteit te verliezen. We beschouwen het al helemaal als gewoon dat deze libel bij ons zo aan de oever van de Oude Maas kan worden waargenomen. Toch vormt hij nog voor velen kennelijk een trekpleister om speciaal voor de waarneming van deze libel een bezoek aan het natuurontwikkelingsgebied bij Kuipersveer te brengen en daarvoor eventueel een finke reis voor over te hebben.

Via Waarneming.nl komen we op een aanzienlijk groter aantal waarnemingen (door vele waarnemers) dan wij hier rapporteren. Dit is om zo min mogelijk dubbeltellingen mee te nemen.

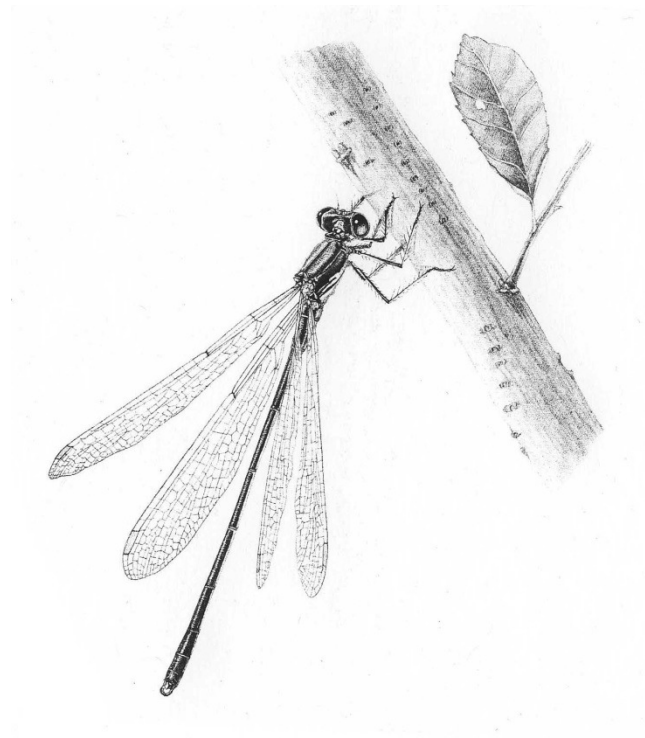
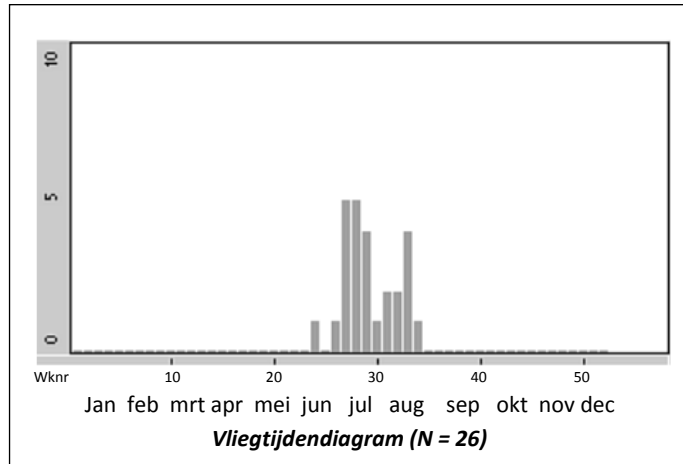
Het is ook nog niet zo heel lang geleden (tussen 1902 en 1996 niet waargenomen) dat de Rivierrombout op de Rode Lijst stond gerubriceerd bij "uitgestorven in Nederland". Thans bij de laatste versie van deze Rode Lijst komt hij daarop in feite niet meer voor omdat de libel "thans niet bedreigd" is. Over dynamiek bij libellen gesproken!

Toch blijft het voor ons uiteraard interessant op te sporen of de Rivierrombout ook nog elders in de Hoeksche Waard "aan land komt". We kennen enkele waarnemingen buiten Kuipersveer maar hoe structureel zijn die?

26 exempl. in 2 km-hokken (2011: 39 / 2)

eerste waarn.: 14/6, Kuipersveer (EL)

laatste waarn.: 24/8, Kuipersveer (EL)

Houtpantserjuffer

Colofon

Vereniging Hoekschewaards Landschap
Werkgroep Vlinders en Libellen
Jaarverslag 2012

maart 2013

coördinator Werkgroep: Marion Zondervan
Baljuwerf 14, 3264 SK Nieuw-Beijerland
tel.: 0186 690622
e-mail: m.tenebrata@gmail.com

tekst:
Henk Bunjes

foto kaft:
Oudeland van Strijen, 22-5-2012 (foto KvdB)
inzet kleine foto's (v.b.n.o.):
Zuidelijke keizerlibel, Kuipersveer, 28-7-2012 (foto MZ)
Argusvlinder, Oud-Beijerland, De Staart, 3-8-2005 (foto KvdB)
Gevlekte witsnuitlibel, Oud-Beijerland, Randwegrotonde, 28-5-2012 (foto CvO)

Bezoekerscentrum: Klein Profijt
Open: di-vr 10-17 uur, za/zo 12-17 uur
bezoekadres: Zalmpad 11
postbus 1080
3260 AB Oud-Beijerland
tel.: 0186-621888
e-mail: kantoor@hwl.nl
internet: www.hwl.nl

Nationaal Landschap Centrum (NLC)
Open: di-zo 12-17 uur
Veerweg 1c
3281 LX Numansdorp
tel.: 0186-653512
e-mail: kantoor@hwl.nl
internet: www.hwl.nl